

KRANJSKO v slikah in opisih.

— Spominski album. —

Izdal

Julij Laurencič.

109/99

13 slik — 12 opisov.
Cena 90 kr.

Založil
L. Schwentner v Ljubljani.

Knjigarna L. SCHWENTNER v Ljubljani.

Bogato in skrbno urejena zaloga:

Knjig vseh slovstvenih vrst,
mladinskih spisov, časnikov, modnih listov,
zemljevidov, učil itd.

Muzikalij za glasovir (2- in 4roč.),
za gosli, gosli in glasovir, citre, vokalno
glasbo itd.

Popolno so vedno v zalogi:

Knjige iz založbe: Narodne tiskarne,
Slovenske Matice,
Mohorjeve družbe.
Knjižnice: Reclam,
Hendel,
Engelhorn,
Hartlebnova Elektro-tehnična,
— Kemično-tehnična.
Zbirke: Göschel,
Jules Verne.

Muzikalije iz založbe Glasbene Matice.
Izdaje: Peters,
Steingräber,
Breitkopf & Härtel.
Zbirka: Litolf.
Knjižnica muzikalij po 12 kr. (blizo 1400 šte.) Izdaja
C. Rühle.
Šole za glasovir, gosli, citre itd.
Lastna založba muzikalij za glasovir, citre in vokalno
glasbo.

Slovnice in slovarji vseh jezikov v raznih izdajah. Šolske knjige za srednje, višje dekliške, obrtne, meščanske in ljudske šole.

Trgovina s papirjem, pisalnim in risalnim orodjem.

Vse potrebščine za šolo in urad.

KRANJSKO V SLIKAH IN OPISIH.

SPOMINSKI ALBUM.

IZDAL JULIJ LAURENČIČ.

OBSEG:

Ljubljana in okolica. Grad Tivoli. Mestni trg. Grad Turjaški. Nova vojašnica. Narodni Dom. Rudolfinum. Gledišče. Tonhalle. C. k. velika realka. Kranjska hranilnica. Franca Jožefa cesta. Grad Goričane. Procesija na sv. Rešnjega tel. dan. Švicarija. Grad pri Fužinah (Kaltenbrunn).

Bled in blejsko jezero. Vrh Triglava. Vila princa Ernsta Windischgrätza. Kamnik. Vodno zdravišče. Curhaus. Vila Neptun. Igrišče. Postojnska jama.

Radovljica. Slap Savice. Bohinj. Pot v Srednjo vas. Soteska pri Koroški Beli. Debela Peč.

Belopeško jezero.

Kranj. Ajmanov grad.

Pogozdovanje Krasa pri St. Petru. Gradova Haasberg in Schneeberg.

Senožeški grad. Prem.

Novomesto. Kočevje.

Ljubljana. Narodni Dom,

ZALOŽIL L. SCHWENTNER, KNJIGOTRŽEC
V LJUBLJANI.

LJUBLJANA IN OKOLICA I.

Na zapadu Ljubljane na vznožju položnega grička stoji gradič Tivoli. Lega njegova je čudolepa: v ozadju s temnim lesovjem porasli hrib, spredaj pa se razprostirajo svetlozeleni travniki, ki jih prepregajo senčnati drevoredi, skozi katerih gosto listje se bleste bele hiše Ljubljane, nekoliko višje nad njimi pa uzreš sivi ljubljanski Grad. Tivoli, kakor tudi gozdovi za njim in travniki spodaj so sedaj lastnina mesta Ljubljanskega. Gradič je postavil jezuitom v začetku XVII. stoletja za vero uneti ljubljanski škof Tomaž Chrön, pozneje je bil lastnina kranjskih stanov, a v sredi tega stoletja jim ga je odkupil cesar Franc Jožef I. ter ga podaril feldmaršalu grofu Radeckemu za letovišče.

Sedaj stoji jeden bronasti kip tega junaka v životni veličnosti tu pred gradom, drugega, izdelek slovečega Fernkorna, mu je pa postavilo ljubljansko meščanstvo sredi mesta v senčnati Zvezdi. Prav pod gradom je prekrasen park, ki ga goji mestna občina z vso skrbnostjo, dalje spodaj v ravnici so pa naredbe raznih športovnih društev, n. pr. dirkališče za kolesarje, poslopje »Kluba slov. biki-klistov« i. t. d.

Turjaški grad, lastnina grofa Leona Auersperga, je veličastno poslopje, postavljeno l. 1520., z mogočnim okroglim stolpom, na katerem se blesti velikanski pozlačen grb tega staroslavnega rodu. V grajski kapeli opravljali so za reformacije protestantovsko službo božjo, in v gradu samem se je dalj časa skrival slovenski prelagatelj Lutrove biblije. V orožarnici hranijo nabasano kožo glave grofa Herbarta Turjaškega VIII., ki je umrl junaške smrti v boju proti Turkom 1575. l.

Na ljubljanski rotovž (mestno hišo) prezidan l. 1718. je prinesel Viljem Turjaški l. 1504. ljubljanskim meščanom privilegij cesarja Maksimilijana, da si smejo svoje župane prosto voliti. To častitljivo poslopje je bilo letos temeljito prenovljeno in je na svoje pročelje zopet dobilo balkon, ki so mu ga bili pred kakimi 100 leti odvzeli, češ da bi utegnil treščiti na spodaj gredoče. Nova dvorana je visoka dve nadstropji, je bogato okrašena ter s stropa in ob stenah električno razsvetljena. V desnem kotu, poleg predsedstvenega stola stoji bronasti doprski kip našega

ljubljenega cesarja Franca Jožefa I., mojsterski izdelek Tilgnerjev, ki ga je Njegovo Veličanstvo l. 1883. izvolilo podariti mestu Ljubljanskemu.

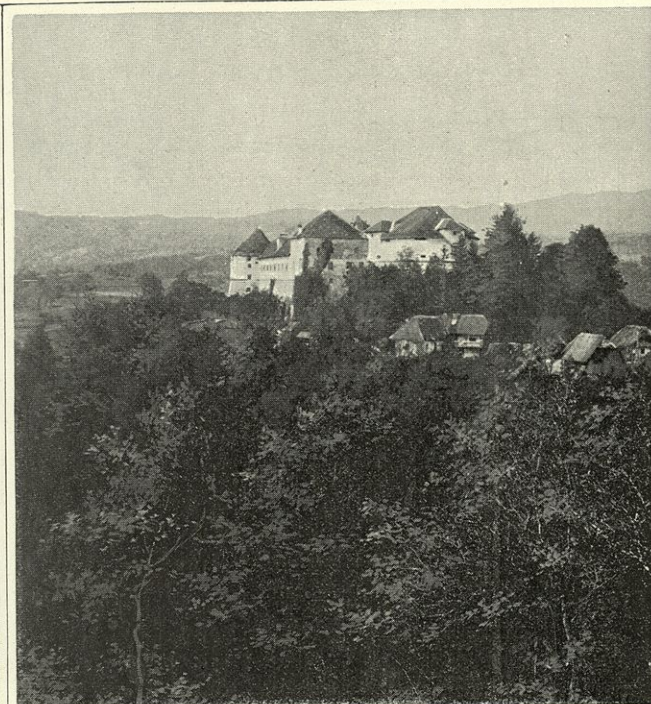
V perspektivi naše slike vidimo obelisk vodnjaka pred mestno hišo, iz marmorja izklesan od mojstra Robbe, dalje škofijski dvorec ter s krasnimi freskami poslikano stolno cerkev sv. Nikolaja. Pravijo, da je uže l. 745. stala tu majhna cerkvica, ki so jo ljubljanski ribiči postavili sv. Nikolaju. Ko je pa bilo l. 1461. ustanovljeno ljubljansko škofijstvo, sezidali so na istem mestu večjo cerkev v gotskem slogu; sedanja zgradba v slogu rimskih bazilik je bila postavljena l. 1707.; veličastno kupolo pa so ji pridali stoprav v tem stoletju (l. 1841.).

V novi vojašnici za pehoto nasproti nove cerkve srca Jezusovega, katero je po modernem paviljonskem sistemu postavila mestna občina ljubljanska, biva sedaj c. in kr. pehotni polk kralja Belgijskega št. 27., ki tu vsako leto svečano proslavlja spomin na junaško bitvo pri Overseeju.

Slika v kotu nam kaže »Narodni dom«, središče ljubljanskih slov. društev. Poslopje je bilo dozidano l. 1896. Stroški so se deloma uže pokrili iz doneskov, ki jih je radovoljno zbiral ves slov. narod dobro čuteč, kako je Ljubljani treba doma, kjer naj bi se zbirali vsi Slovenci, kjer bi narodna društva imela svoje dostojne lokale in kjer bi se dale prirejati slavnosti v večjem obsegu, nego je bilo to dotlej mogoče. V Narodnem domu je visoka zračna restavracija, velika čitalniška dvorana za sijajne ples in telovadnica Sokolova, opremljena z najmodernejšim telovadnim orodjem; v tej se prirejajo tudi večji koncerti in razne veselice. Razven tega je še mnogo sob, kjer imajo razna društva svoje prostore, mej katerimi je posebno omeniti manjšo čitalniško dvorano. Vse poslopje je električno razsvetljeno, isto tako tudi trg pred njim, ki uže željno pričakuje kakega spomenika, in pa z lepo železno ograjo ograjeni vrt za zgradbo, na katerem so nasajene lipe, ki bodo dajale čez par let uže najlepšo senco.

Tako je skrbjeno za vse kar najbolje, samo na Ljubljančanih je, da v čim večjem številu oživljajo elegantne lokale slovenskega »Narodnega doma«

Grad Tivoli.
Mestni trg.

Turjaški grad.
Nova vojašnica.

LJUBLJANA IN OKOLICA II.

Ko je julija meseca 1883. l. praznovala Kranjska šeststoletnico svoje zveze s presvetlo dinastijo Habsburško, izvolilo je pri tej priliki Njegovo Veličanstvo cesar Franc Jožef I. potrkati na temeljni kamen novega deželnega muzeja, ki je dobil po cesarjeviču Rudolfu, zaščitniku in pospeševalcu vede in znanosti, ime »Rudolfinum«. Kranjsko muzejsko društvo je bilo ustanovljeno v začetku tega stoletja in je dolgo časa shranjevalo svoje bogate zbirke v jako nedostatnih prostorih licejskega poslopja, dokler mu ni postavila dežela Kranjska, kateri je prispela na pomoč z jako izdatnimi zneski tudi Kranjska hranilnica, novega, namenom društva popolnoma ustrezajočega zavetišča. Zbirke, ki so bile mej tem uže davno prešle deželi v last, so posebno bogate in daleč po svetu znane po svojih prazgodovinskih izkopaninah in ostankih stavb na koleh, ki so bili večinoma najdeni na ljubljanskem barju. Dva moža imata posebnih zaslug za kranjski deželni muzej: dolgoletni kustos muzeja Karl Deschmann, ki vključno svojemu narodnemu odpadništvu ni prenehal toplo ljubiti svoje rojstne dežele, in pa tudi uže pokojni Viktor Smole, iz rodu Prešernovega prijatelja Andreja Smoleta, ki je ostavil muzeju vse svoje imetje, vredno kakih 100.000 fl. in svojo prelepo zbirko umetnin in zgodovinskih predmetov. Oba za zavod zaslužna moža imata v poslopju spomenika: Deschmann, kip iz marmorja, Smole, do-životni portrét, naslikan od domačega mojstra, prezgodaj umrlega Jurija Šubića. Potres l. 1895. je sicer stavbo, še bolj pa zbirke, grozovito razdejal, vendar se je pa uže posrečilo sledove strašne nesreče skoro popolnoma zatreti.

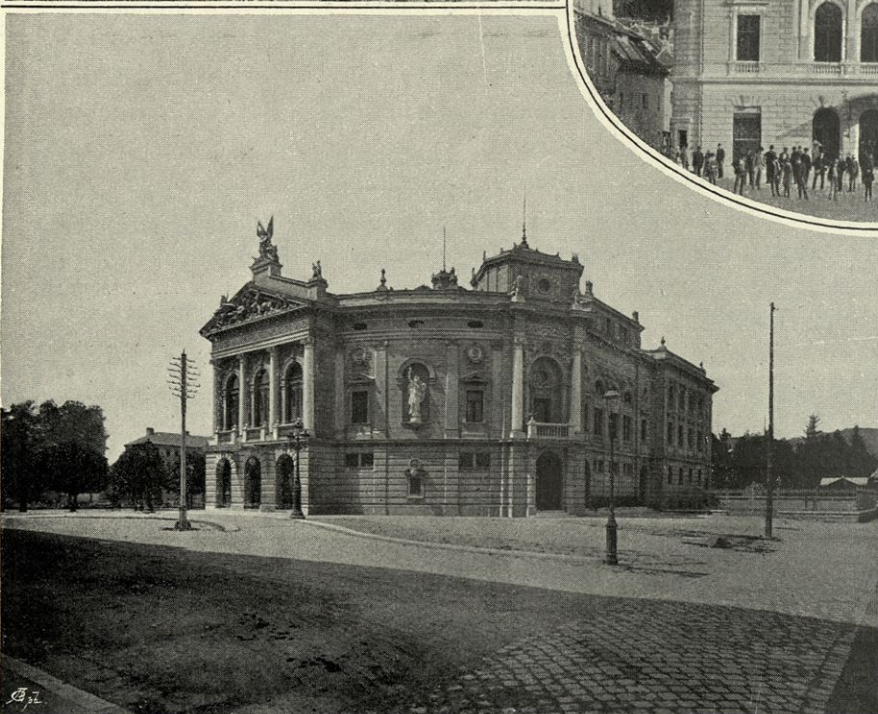
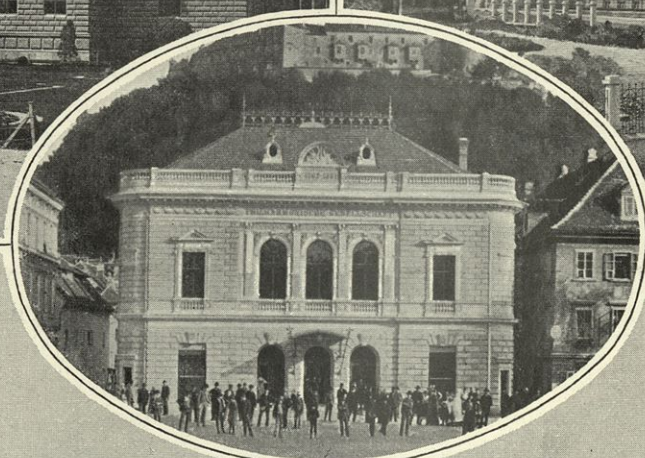
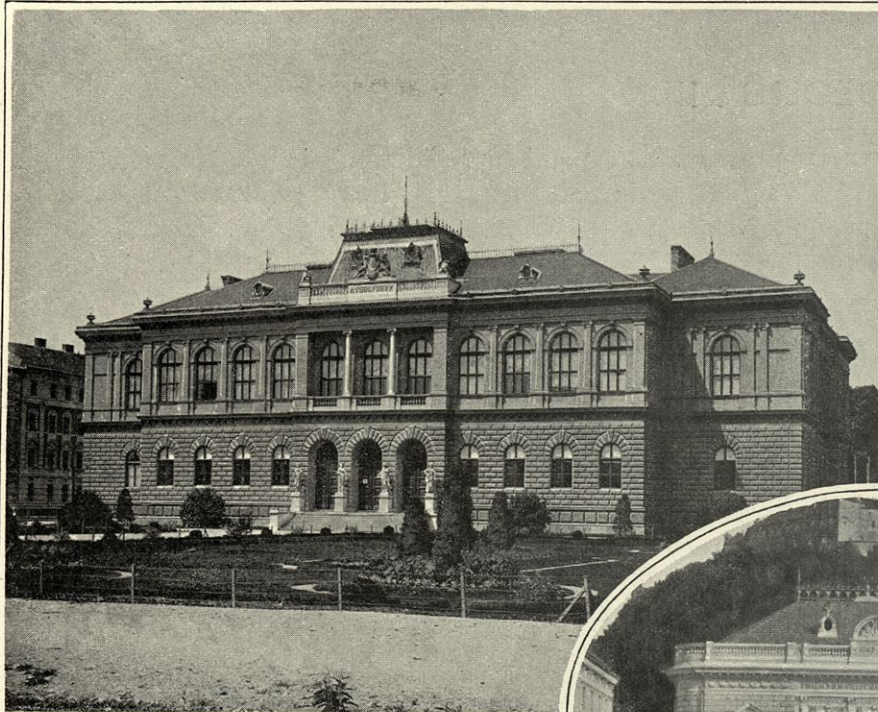
Veličastno poslopje c. kr. velike realke je bilo postavljeno s pripomočjo Kranjske hranilnice, in ga sedaj uzdržuje dežela, mesto Ljubljansko in hranilnica. V njem se nahaja razven srednjo-šolskega zavoda uže dolgo dobo zvezdarna pod vodstvom gimn. profesorja Voduška, znanega domačega strokovnjaka, in v novejši dobi tudi opazovalnica za potresna zibanja zemeljske površine pod vodstvom c. kr. prof. naravoslovja g. Alb. Belarja. Ta opazovalnica je prva in jedina te vrste v Avstriji in se je uže često prav izvrstno obnesla. Ima pet mehanično registrirajočih instrumentov, ki vsako še tako rahlo gibanje tal čutijo in zvesto

zaznamujejo. Treba poudariti, da je večino naprav izdelala domača tvrdka Toeniessova, in tudi v tem slučaju ohranila svoj dober glas.

Ko je bilo l. 1887. staro gledališče na Kongresnem trgu pri Ljubljani pogorelo, je bila Ljubljana dalj časa brez poslopja, pripravnega za dramatiške predstave. Še-le ko so dežela Kranjska, mestna občina Ljubljanska in pa stara Hranilnica po načrtih gledaliških staviteljev Hellmerja in Fellnerja ob Franc Jožefovi cesti postavile Muzam dostojno domovanje, nastala je, posebno za slov. gledališče nova lepša doba. Število predstav je poskočilo na tri v tednu, a kar se tiče repertoarja in uprizarjanja, posebno oper in resnih dram, more se meriti z Ljubljano le malo katero provincijalno mesto v Avstriji. Želeti je le, da bi se pri slov. občinstvu prvotna naudušenost ne podela ter da se ne bi dalo zavesti do takega ukusa, kakoršen prevladuje pri ljubljanskem nemškem gledališču, ki goji z veliko unemo in med svojim občinstvom z velikim uspehom lascivno opereto in večinoma »lahko« dramo.

Takozvana Kranjska hranilnica, ustanovljena l. 1820. je po starosti druga v vsej Avstriji. Tekom dolge te dobe si je nagromadila ogromno premoženje ter iz svojega milijone znašajočega rezervnega zaklada radodarno podpira osobito humanitarne naprave domače dežele. Slov. narodne težnje pa žalibog od tega zavoda, ki je v nemških rokah, dobivajo le pičlih prispevkov. Novo svoje poslopje v Knafovi ulici si je postavil zavod l. 1880. Petinsedemdesetletnico svojega obstanka je praznovala Hranilnica s tem, da je odločila znesek 500.000 fl. za ustanovitev hiralnice, ki naj se v spomin 50letnega vladarskega jubileja Njegovega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. imenuje »Zavetišče cesarja Franca Jožefa«.

V sredini naše slike, en médaillon vidimo »Tonhalle«, poslopje, ki si ga je postavilo kranjsko filharmonično društvo s pripomočjo svoje mogočne zaščitnice Kranjske hranilnice. Društvo, ustanovljeno uže l. 1702. je bilo dolgo časa utrakvistično, t. j. obe narodnosti ste bili v njem zastopani in gojila se je vzlasti pod Nedvêdom tudi slov. glasba, toda začetkom let sedemdesetih so si ustanovili Slovenci svojo »Glasbeno Matico«, ki pod sedanjimi učitelji posebno glede koncertnega petja izvrstno napreduje.

Rudolfinum.
Gledišče.

Tonhalle.

C. k. vel. realka.
Kranjska hranilnica.

LJUBLJANA IN OKOLICA III.

Cesta Franca Jožefa drži iz središča Ljubljane v novi del mesta, na široko Tržaško cesto in po Lattermannovem drevoredu v gradič Tivoli in Švicarijo ter mimo Lassnikovega posestva in Zeunikovega gradiča na Spodnji in Zgornji Rožnik, (prijazna romarska cerkvice z lepo sliko Jurija Šubića v glavnem altarcu), Drenikov vrh in strelišče — uže l. 1562. imeli so Ljubljančane svoje strelsko društvo —; na drugi strani pa prideš po krasni senčnati gozdni poti s premnogimi mostiči v največjo slov. vas Šiško (v zgornji Šiški pri Žibertu je bil porojen prvi slov. pesnik Valentin Vodnik). Ta ulica je bila začeta v letih sedemdesetih in je najelegantnejša vsega mesta. Ob nji so v modernem slogu zgrajene hiše imovitih ljubljanskih rodbin; končuje pa se v smeri proti mestu z lepim pogledom na Marijin trg in Frančiškansko cerkev z veličastno fačado.

Sličica na sredi kaže slovesno procesijo te župne cerkve.

Franco Jožefova cesta usti v okrožno Tržaško cesto, ob kateri je v zadnjih letih vzraslo lepo število prekrasnih monumentalnih zgradb: deželno gledališče, Narodni dom, ki je na drugem mestu opisan obširneje, deželni muzej Rudolfinum, poslopje c. kr. deželne vlade za Kranjsko, nekoliko vil, med njimi vila Wettachova, katero je lastnik sam okrasil na zunanjih stenah z izvrstnimi freskami, tri vile gg. Zeschkotov, g. Staréta, lekarnarja Piccolija, trgovca Benedikta itd. ter cela vrsta modernih zasebnih hiš in dvoje lepih poslopij mestnih šol.

K »ponikvaricam«, tem za Kras tako značilnim vodam prištevamo tudi Ljubljanico, ki se imenuje pri svojem izvirku Pivka, ter potem kmalu izgine v postojnski jami, se po kratkem podzemeljskem teku prikaže zopet pri Planini kot Unica, pa se brzo zopet naveliča belega dne, »ponikne« in blizu Vrhlike zopet privre iz zemlje ter se kot Ljubljanica pri Zalogu izliva v Savo. Na Vrhlike je bilo uže za Rimljanov važno pristanišče (Nauportus), in še sedaj se po Ljubljanici od Vrhlike do Ljubljane mnogo prevaža. Ker je na Vrhlike in v bližnji okolici precej razvita obrt — pivovarna Fröhlichova, Kotnikova tovarna za parkete, Verbičeva tovarna i. dr. — utegne temu kraju mnogo koristiti železnica, ki so jo uže začeli graditi, ter se ima v kratkem izročiti

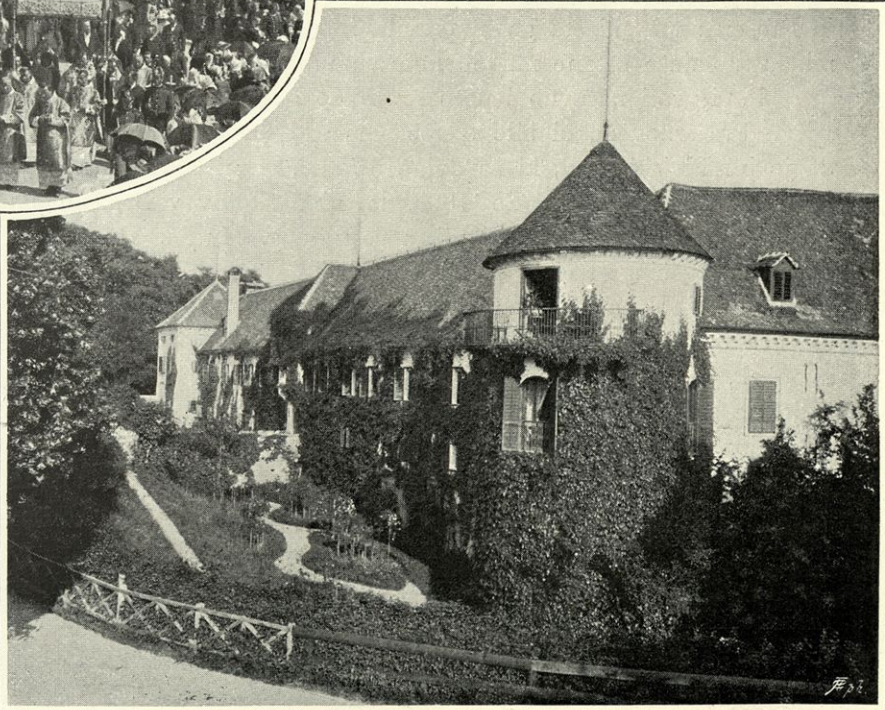
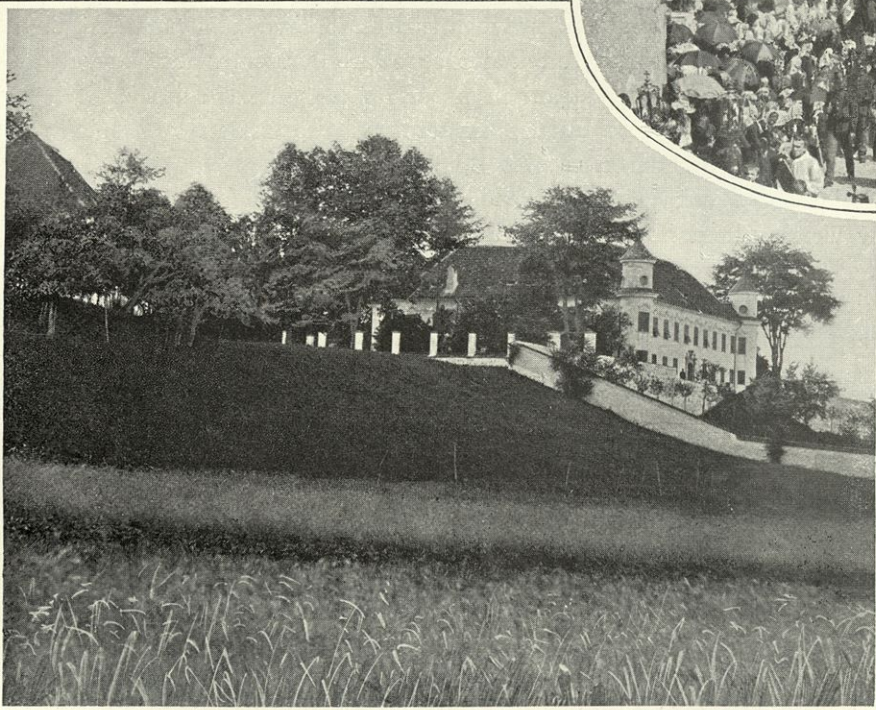
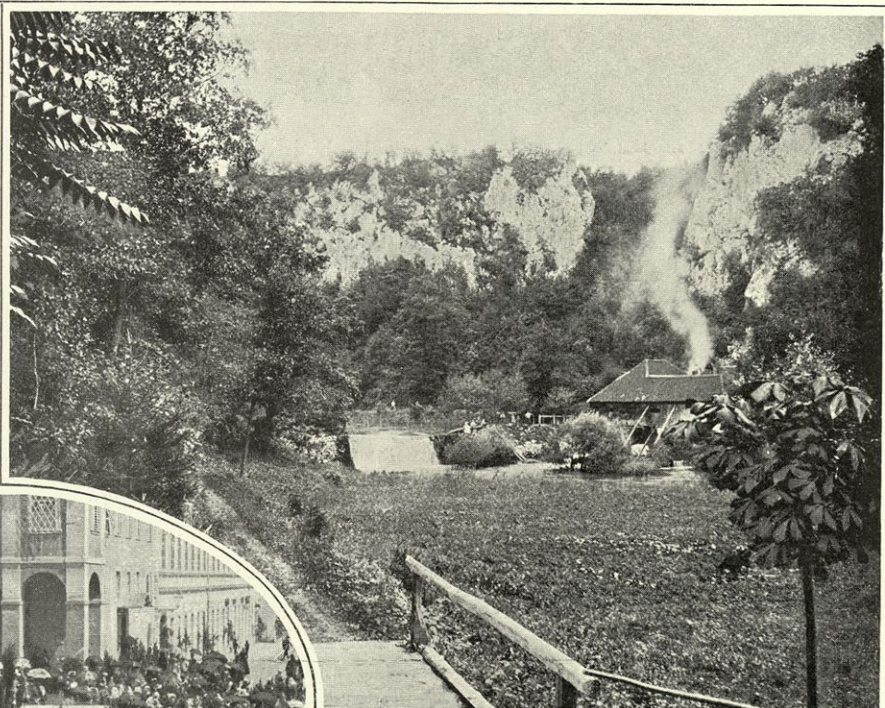
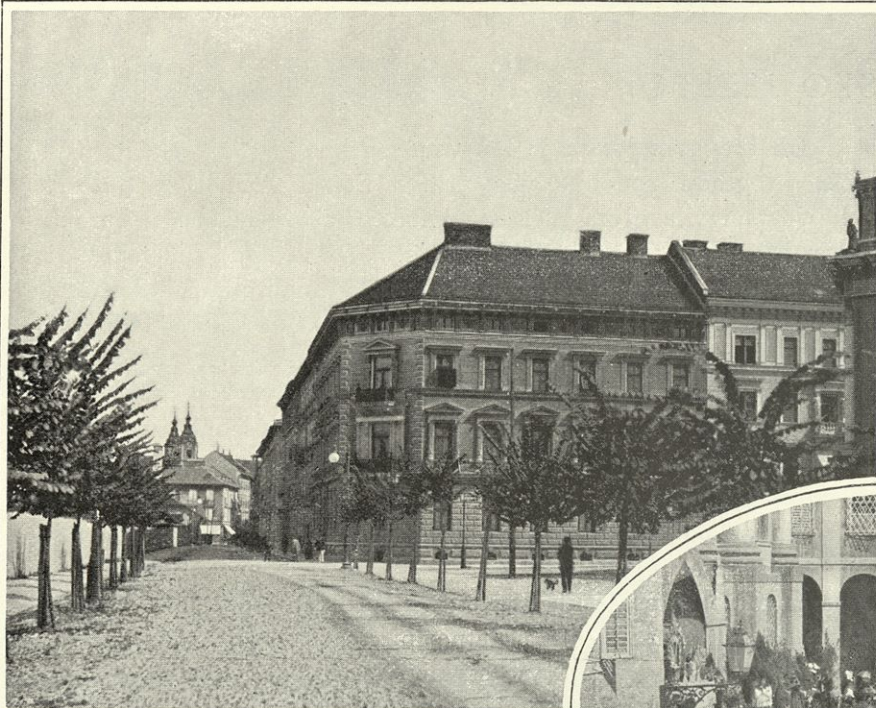
javnemu prometu. Naravno njeno nadaljevanje je seveda do Gorice.

V lepem gradu Goričane, letovišču ljubljanskih škofov, s prelepim vrtom v terasah in znamenitim vrtnarstvom, so se ustavljali deželni knezi, kedar so prihajali na Kranjsko, da se jim pokloné deželni stanovi in jim prisežejo zvestobo.

Grad pri Fužinah, Kaltenbrunn, kakor nam to pravi napis nad vrati, stoji ob šumečih kaskadah Ljubljanice ter je sedaj v posesti grofice Jos. Wenkheimove roj. Baumgartnerjeve in gospe Marije Baumgartnerjeve. Za reformacije je bival tu odlični filolog Nikodem Frischlin ter studiral v bogatej knjižnici viteza Khisla Kaltenbrunškega. Obširni senčnati park, sedaj precej zanemarjen, in šumeči slap Ljubljanice, ki ga lahko iz najbližje bližine opazuješ z otoka, kateri leži skoro sredi slapu, vabila sta od nekda za prirodo unete Ljubljančane v obilem številu k temu kranjskemu Schaffhausnu. Velika vodna sila izkorišča se sedaj na obeh bregovih. Na desnem bregu je tovarna za lesne barve in čresovila, na levem pa naprava, s katero se prevaja vodna sila s pomočjo elektrike kake 3 klm. daleč v papirnico v Dolu.

Nedaleč od tu, v bližnji vasi Studenec je kranjska deželna blaznica. Tam, kjer je bil nekda zverinjak ljubljanskih škofov, biva sedaj veliko število nesrečnih umobolnikov, ki se tam izprehajajo sredi prelepe narave po krasnih nasadih s pogledom na veličastne kamniške Grintavce, ali pa pod nadzorstvom opravljajo razna poljska in druga dela. Tik obzidja blaznice stoji na malem holmcu med duhtečim bezgovim grmovjem obelisk v spomin tu v boju padlih francoskih vojakov.

Na poti iz Ljubljane v Fužine, nekoliko streljajev od deželne prisilne delavnice stoji sivi gradič Turn, lastnina baronske rodbine Codellijeve in ne daleč od tu Štepanja vas, s cerkvico in božjim grobom, kamor na veliki teden v obilnem številu vro Ljubljančane, hrepeneči po duševnem kakor tudi po telesnem zdravlilu in krepcilu. Tudi v tej cerkvici je v velikem altarcu krasna slika cerkvenega patrona sv. Štefana iz čopiča mojstra Jurija Šubića. — Na severu Ljubljane, onkraj bistre Save, čisto na samoti stoji strma Šmarna gora, glasovita božja pot, ter v novejšem času čim dalje bolj priljubljeni izletni kraj Ljubljančanov.

Franca Jožefa cesta.
Grad Goričane.

Procesija na sv. Rešnjega tel. dan.

Izvir Ljubljanice.
Grad pri Fužinah.

BLED IN BLEJSKO JEZERO.

Ni ga kraja na Slovenskem, ki bi bil toliko in tako često opevan, kakor Bled, Blejsko jezero in okolica. Razven drugih pesnikov, malih in velikih, slovenskih, nemških in ostalih narodnostij, mu je tudi prvak slov. lirikov Prešern posvetil v svojem »Krstu pri Savici« prekrasno kitico:

— — — Tje na otok, z valovi ves obdani,
V današnjih dnevih božjo pot Marije.
V dnu zad stoje snežnikov velikani;
Polja, ki se se sprostijo, lepote
Ti kaže Blejski grad na levi strani;
Na desni griček se za gričem krije.
Dežela kranjska nima lepš'ga kraja,
Ko je z okol'co ta, podoba raja.

Prešern in Bled sta nam Slovencem tesno združena pojma, vredna drug drugega. Slov. pesnik in pisatelj Josip Stritar pravi nekje, da izmej tri in tridesetih jezer, ki jih je videl na svojih potovanjih, po svoji naravni krasoti z Blejskim nobeno ne more tekmovati, a v vsej svetovni literaturi, da ne pozna lirika, kakor je Prešern: vtis, ki sta ga napravila Bled in Prešern v njegovo mladostno dušo ostane mu do konca življenja neizpremenjen.

Popisovati naravno lepoto kraja po gori navedenem slavo-spevu Prešernovem, bi bilo odveč. Omeniti bi bilo le morebiti, da je bil Blejski grad, ki se dviga na sivi, strmi skali prav nad jezerom, od leta 1004. do 1803. lastnina škofov v Brixenu na Tirolskem, in da ga je sedanji posestnik g. Muri z Dunaja na Bledu zdravečim se c. k. častnikom dal na razpolago. — Sredi jezera na ljubkem zelenem otočku se blesti bela cerkvena, stara sloveča božja pot »Pri Materi Božji na Jezeru«, kjer visi znani zvonček, ki nanj pozvnanjajo romarji, kateri imajo kako posebno željo na srečo, s trdnim zaupanjem, da jim sv. priprošnjica v nebesih izprosi uslišanja. Ta zvonček je prišel na otok l. 1534. za junaškega ljubljanskega knezoškofa Krištofa Ruberja in ima napis † opus francisci patavini MDXXXIV. Tehta kakih 400 funtov in kaže na jedni strani v reliefu Krista na križu, na drugi pa Marijo z Jezuškom. L. 1890. je treščilo vanj, odtrgalo mu kembelj in naredilo tenko kakih 22 cm dolgo razpoko, tako da od teh dob ne poje več tako milo-jasno, kakor preje.

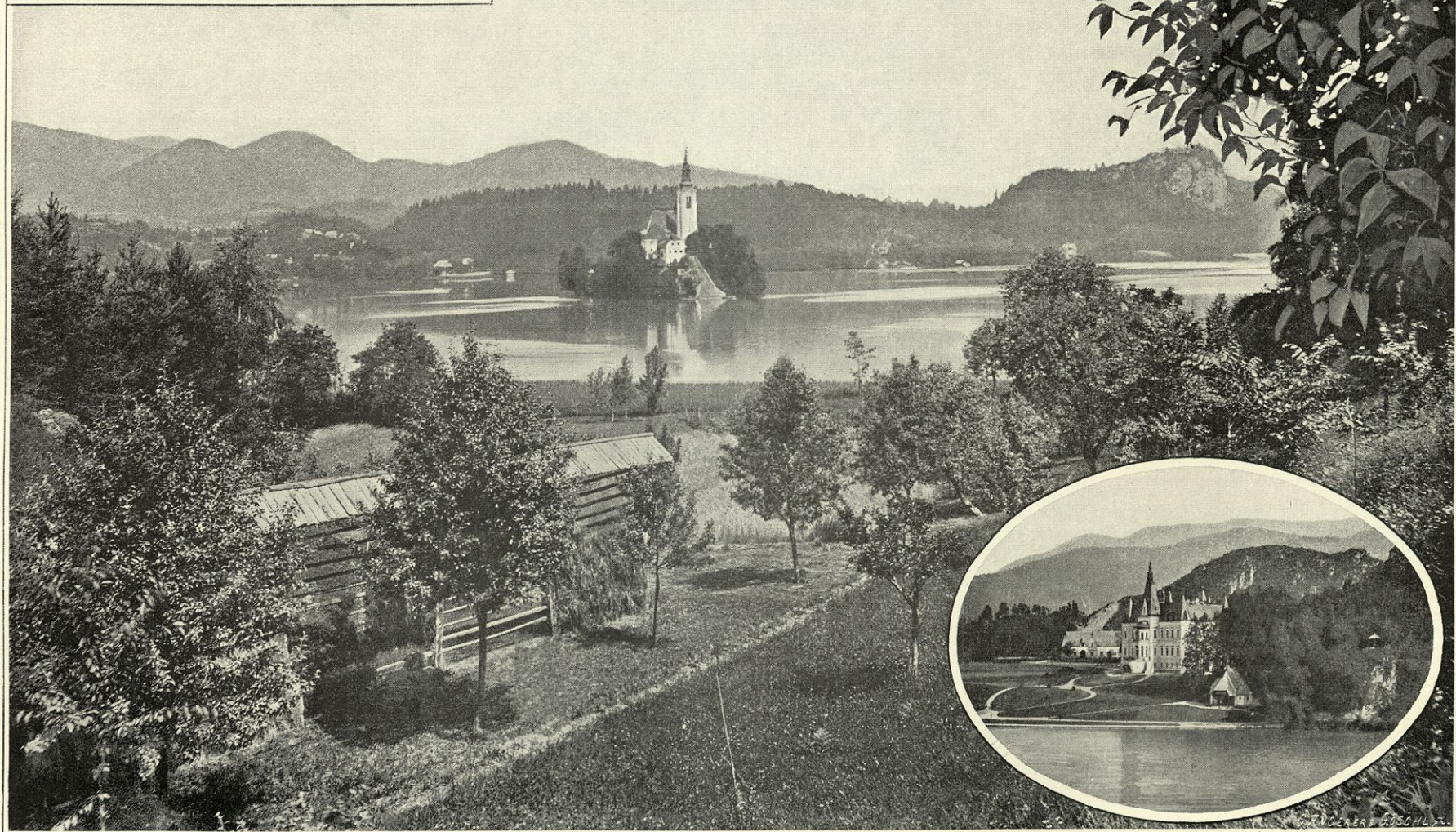
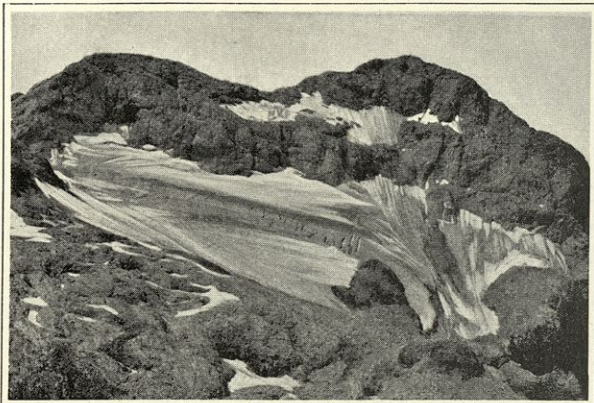
Ob bregovih jezera je lep venec belih vil. Največja in najlepša je gradu podobna vila princa Ernsta Windisch-Graetza, dalje je tam vila grofa Welsersheimba, grofa Aichelburga, barona Zoisa, barona Lazarinija, Dr. Ferjančiča, Dr. Mošeta, Souvanova i dr. Razven tega je tudi nekoliko kopališč, zdravilišč in gostilen, mej njimi široko po Slovenskem znana Petranova in »Hôtel Mallner« s ploščo v spomin na najvišje obisk Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. l. 1883. Po letu je na jezeru vse polno gibkih ladij, ki švigajo po jasni njegovi površini — posebno čarokrasen je prizor na predvečer rojstnega dne Nj. Veličanstva, ko se zbere na stotine s pisanimi baloni odičenih čolničev, iz katerih se glasi ubrano polje, in se v njih zažigajo rakete in umeteljni ognji; po zimi zmrzne vsa gladina, da je podobna ledenemu zrcalu, po katerem drče trope urnih drsalcev, ki prihajajo od daleč tusem, da se do sita naužijejo te prijetne in zdrave zabave.

Izletov je od tu na vse strani polno in prekrasnih: k šumu Radovine, v Bohinj, k Bohinjskemu jezeru, k Savici i. t. d. Najprisrčnejša želja vsakega pravega turista je seveda povspeti se na 2864 m. visoki Triglav, od koder se odpre čvrstemu potniku veličasten pogled na vse strani in noter do jadranskega morja.

Tudi Triglav je bil uže nešteto krat proslavljan v prozi in poeziji. Slavni nemški pesnik Baumbach mu je posvetil cel epos »Zlatorog«, v katerem opeva čudovito prigodbo, ki se je vršila v Triglavskem pogorju in v divji Trentski dolini.

Mi Slovenci pa vidimo v Triglavu mogočnega čuvaja naše dežele in našega rodu, in v najhujših bojih za obstanek svoj zajemamo pri pogledu nanj novih močij in novega naudušenja za nadaljevanje obupne borbe:

V Gorenjsko oziram se skalnato stran,
Triglava blišče se vrhovi,
Prot' jasnemu nebu kipi velikan,
Kaj delajo, gleda, sinovi.
On videl je zgodbo Sloven'je otrok,
Je slišal njih petje, njih vrisk in njih jok:
Vse je vihar razdjal,
Pa narod zmir bo stal,
Gledal na Triglava, neba obok.

Vrh Triglava.

Blejsko jezero

Vila princa Ernsta Windisch-Graetza.

KAMNIK.

Starodavno mesto Kamnik, ki v sedanjem času slovi po svoji prekrasni legi ob vznožju strmih Grintavcev, po svoji romantični okolici in končno po svojem vodnem zdravilišču, urejenem po Kneippovem sistemu, tudi v minulih dobah ni bilo mej zadnjimi mesti naše dežele. Tu so imeli v XIII. stoletju večkrat svojo prestolico vojvodi koroški in pozneje tudi avstrijski vladarji, semkaj so bežali pred kugo kranjski stanovi ter so tu zborovali.

Vodno zdravilišče Kneippovega sistema je lastnina rodbine Praschnikerjeve. K kopališčnim napravam in kopališču samemu spada tudi »Curhaus« s čarokrasnim pogledom na Grintavce (Kamniške planine) s terase za hišo, in ploščo v spomin na obisk Njegovega Veličanstva cesarja Franca Jožefa v juliju 1883. l., ter cela vrsta vil, mej njimi »vila Neptun« z mičnim ribnikom sredi parka, šumečimi slapovi, senčnatimi nasadi, drevoredi itd. Na obeh straneh parka šumita gorska potoka: Bistrica, glasovita po svoji obilici postrvi, in pa Nevljica. Tu moli proti nebu impozanten, z gozdom obrasel hrib z okroglim vrhom in razvalinami Starega gradu, ki je kakor tudi bližnji nekdanji samostan v Mekinah lastnina barona Otona Apfaltrerna.

Od dednega doma rodbine Praschnikerjeve v Mekinah pride se po zložni poti, katero so dali napraviti lastniki kopališča, v prekrasen prirodni park, kjer sprejme potnika v svoje senčnato zavetišče gost smrečji les ter ga napaja s svojim osvežujočim duhom. Ako stopamo po stezi, katero križa neštivilno drugih umetno izpeljanih potij, navzgor, pridemo kmalu na vrh, kjer se lahko počijemo in pri tem uživamo čudoviti razgled, ki se nam tu odpira na Nevljico in pa na gorovje notri tje do štajarske meje.

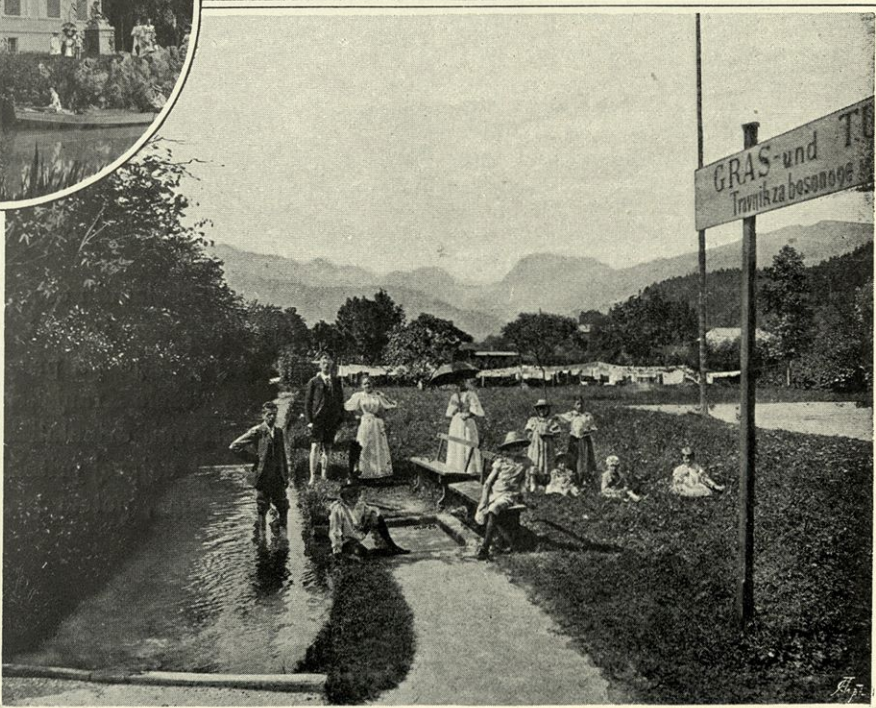
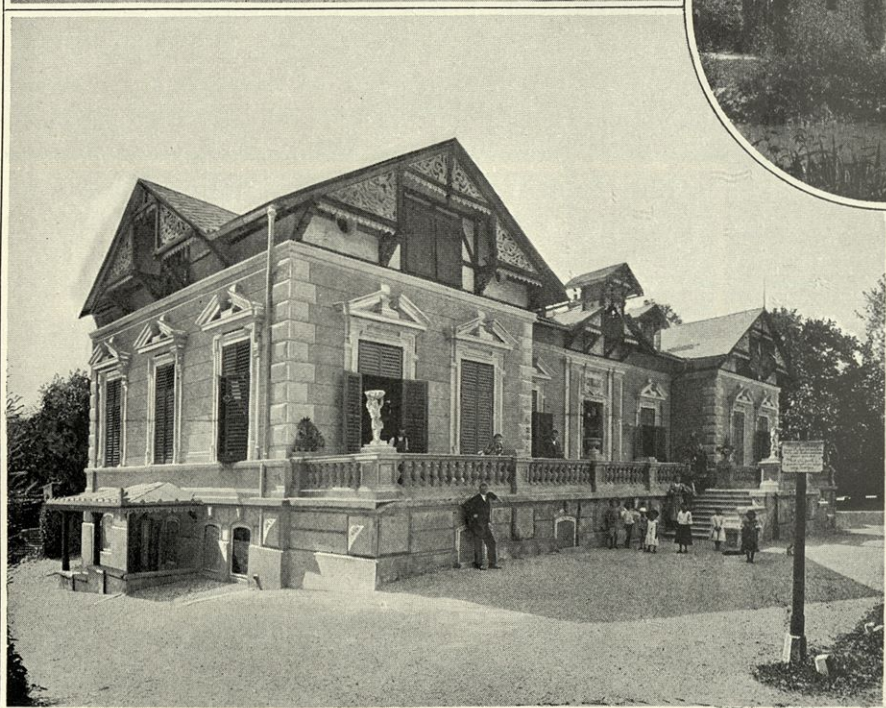
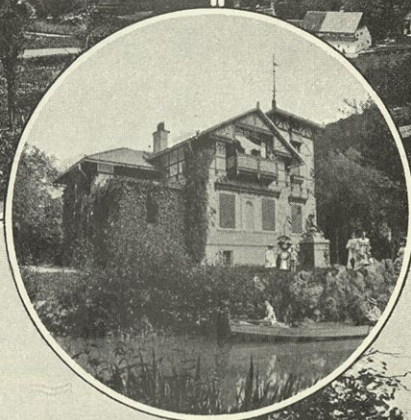
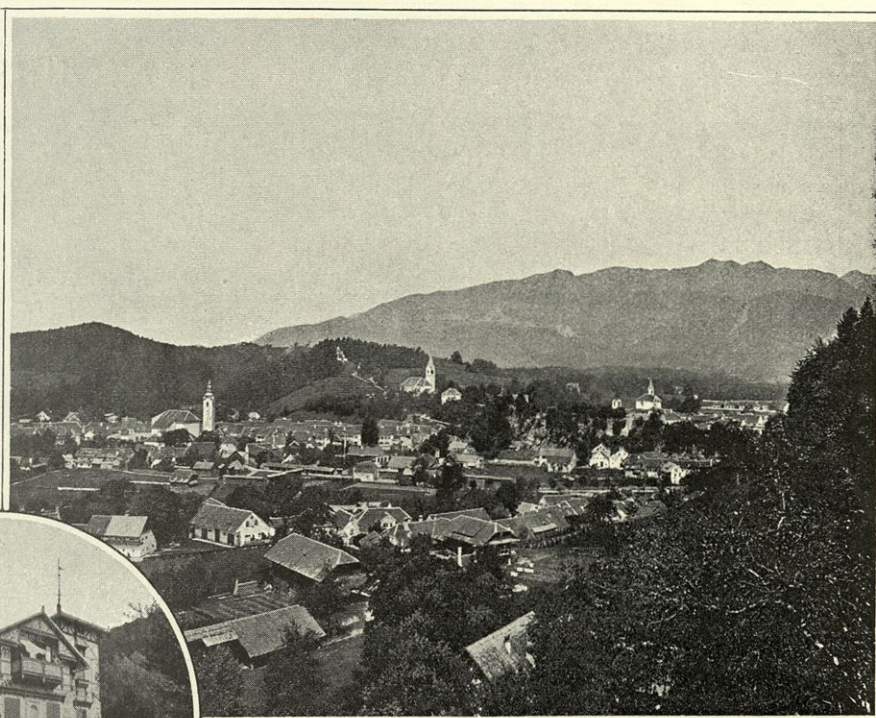
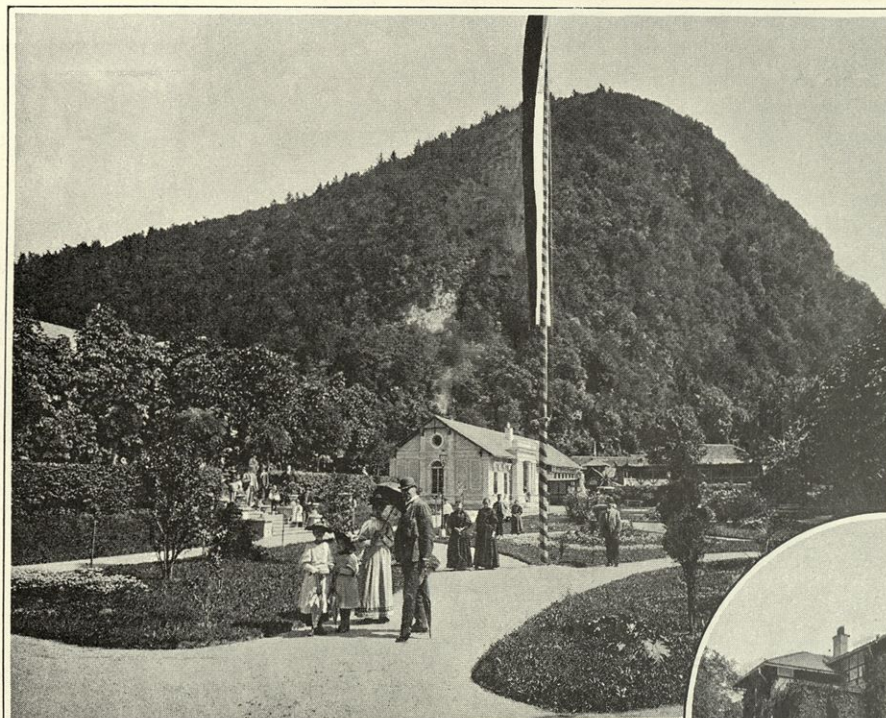
V mestu samem je mej drugim posebno znamenit visoki zvonik župne cerkve, ki stoji popolnoma na samem, in pa razvaline Malega gradu na bližnjem hribčku, ter poleg njih čudna, precej dobro ohranjena cerkev v tri nadstropja (tri kapele, druga vrhu druge).

Okolico pred Kamnikom krasi posebno grad Zaprice na položnem holmcu, ki je lastnina rodbine Schneidove, gradič Perovo, čegar ime se nahaja uže v listinah XIII. stoletja in pa lepo število

vil: vila vdove po feldmaršal lajtnantu Hermanu, vila Mühlhof, vila Johanna, vila Louise, obe lastnina rodbine Praschnikerjev, in dr.

Jako priljubljen izlet iz Kamnika je čez Trojane (rimska naselbina) v kopališče Medijsko pri Zagorju, ki je tudi Praschnikerjeva lastnina in slovi po svoji hlapni jami kakor ona v Monsumano. Tamkajšnji zgodovinsko-zanimivi grad Galenegg je bil nekdanj lastnina slovečega kranjskega učenjaka in zgodovinarja barona Janeza Vajkharda Valvasorja (1641—1693), kateremu je dal sedanj posestnik g. Alojzij Praschniker v prelepem parku kopališča postaviti prvi spomenik (obelisk, na katerem so vdolbene beseda Valvasorjeve, proslavljajoče izvrstna svojstva ondotnega zdravnega vrelca).

V novejšem času je Kamnik posebno pridobil na vrednosti vsled železnice, ki ga spaja s središčem dežele, belo Ljubljano. Železnično progo, dolgo vsega vkup 21 km, je zgradil kamniški meščan, uže večkrat omenjeni posestnik, tovarnar in lastnik zdravišča g. Alojzij Praschniker v družbi s stavbenim svetnikom g. baronom Oskarjem Lazarinijem. Progo so otvorili jeseni 1891. l. Ta se odcepi na državnem kolodvoru v Šiški, kjer je največja kranjska pivovarna bratov Koslerjev, od proge državne železnice ter drži preko ljubljanskega polja in mimo zajemalnih naprav ljubljanskega vodovoda v Klečah do stare Savine struge. Kmalu za postajico »Tavčarjev dvor« vodi po lepem železnem mostu preko jasno-zelene Save, kjer lahko ogleduješ regulacijske naprave, s katerimi skušajo Savi odkazati pravo pot, da ne bi več tako razgrajala po polju, do postaje Čermuče in od tod v Trzin, znan po svojem rodovitnem polju in mnogimi zgodovinsko znamenitimi gradovi, potem od tu dalje v Domžale, središče kranjskih slamnikarjev, ki široko po svetu slove po svojih izdelkih, nadalje do postaje Jarše-Mengeš, kjer je najstarejša domača pivovarna g. Jul. Staréta in končno, mimo Holmea, z glasovito božjo potjo, v Kamnik, odkoder je dalje samo še tovarna proga v ondotno c. in kr. tovarno za smodnik. Lepa cesta ob ozidju, katero v širokem krogu ograja tovarno, pripelje popotnika v divjeromantiško bistriško dolino, kjer si najde počitka in izvrstne postrežbe v lovski kakor tudi v planinski koči.

Vodno zdravišče.
Curhaus.

Vila Neptun.

Kamnik.
Travišče in igrišče.

POSTOJINSKA JAMA.

Na čudovitem Krasu na Notranjskem, ki je že pred stoletji obrnil nase pozornost prirodoslovcev in jih izvabil k sebi, da so preiskovali njegove jame, je tudi sloveča Postojinska jama. Najsi so zasledili novejši čas še toliko in še tako lepih jam, ti jami vendar še nikakor ni podobna nobena, kar jih je v Avstriji in zunaj nje. Nobena ni tako dolga in prostrana, nobena nima takih, prav svoje vrste, izredno lepih stalaktitov in stalagmitov, kakor so n. pr. Kalvarija, zastor in drugi tvori, nobena tako ogromnih svodov, kakor je »veliki dom«, in nobena tako velikih odprtih prostorov, kakor je n. pr. plesišče. Poveljuje jo neizmerno tudi vršenje vode »Pivke«, ki se s silnim tokom izliva vanjo, a mahoma ponikne. Da je vedno v dobrem in varnem stanju, za to skrbi posebna komisija, ki je pod nadzorstvom c. kr. okrajnega glavarstva. V zadnjih desetih letih so omislili v jami električno svečavo, železnico in druge ugodne naprave.

Imenitna slovesnost je vsako leto v Postojinski jami binkoštni ponedeljek. Tedaj se snide v nji na tisoče ljudi domačih in tujih. Prvič so jo tuji posetili leta 1213., toda šele l. 1816., ko je cesar Franc I. prišel nje podzemski čuda gledat, so napravili od »prirodnega mosta« dalje po nji zložna pota. Ob obisku Njiju veličanstev cesarja Franca Jožefa I. in cesarice Elizabete l. 1857. so še bolj razširili jamo in odprli »Franca Jožefa in Elizabetino jamo«, ki je najlepši in najdivnejši predel. Na »razgledu« (belvedere) stoji spomenik, ki priča o najvišjem obisku.

Spominska knjiga kaže veliko število svetlih in slavnih oseb, ki so obiskale jamo, odkar je odprta. Premnogo pesnikov jo je že opevalo in premnogo pisateljev že opisovalo, najlepše je pa proslavil krasote tega bajevitega podzemskega sveta dežele Kranjske, ki je obilo obdarovana s prirodnimi čudesi, slavni orientalist Hammer-Purgstall. Pisatelj je v svojem opisu opisal najprej pritok vode Pivke v »visoki, gotično obokani skalnati hram«, potem pa, ko je navedel Thomsonove verze:

— — — — Gathered play
The Swallow-People; and tohs'd wide around

O'er the calm sky, in convolution swift
The feathered eddy floats ..

in pa Vergilijeve stihe:

— — Variæ circumquæ supraquæ
Adsuetae ripis volucres et fluminis alveo
Aethera mulcebant cantu, lucoque volabant ..

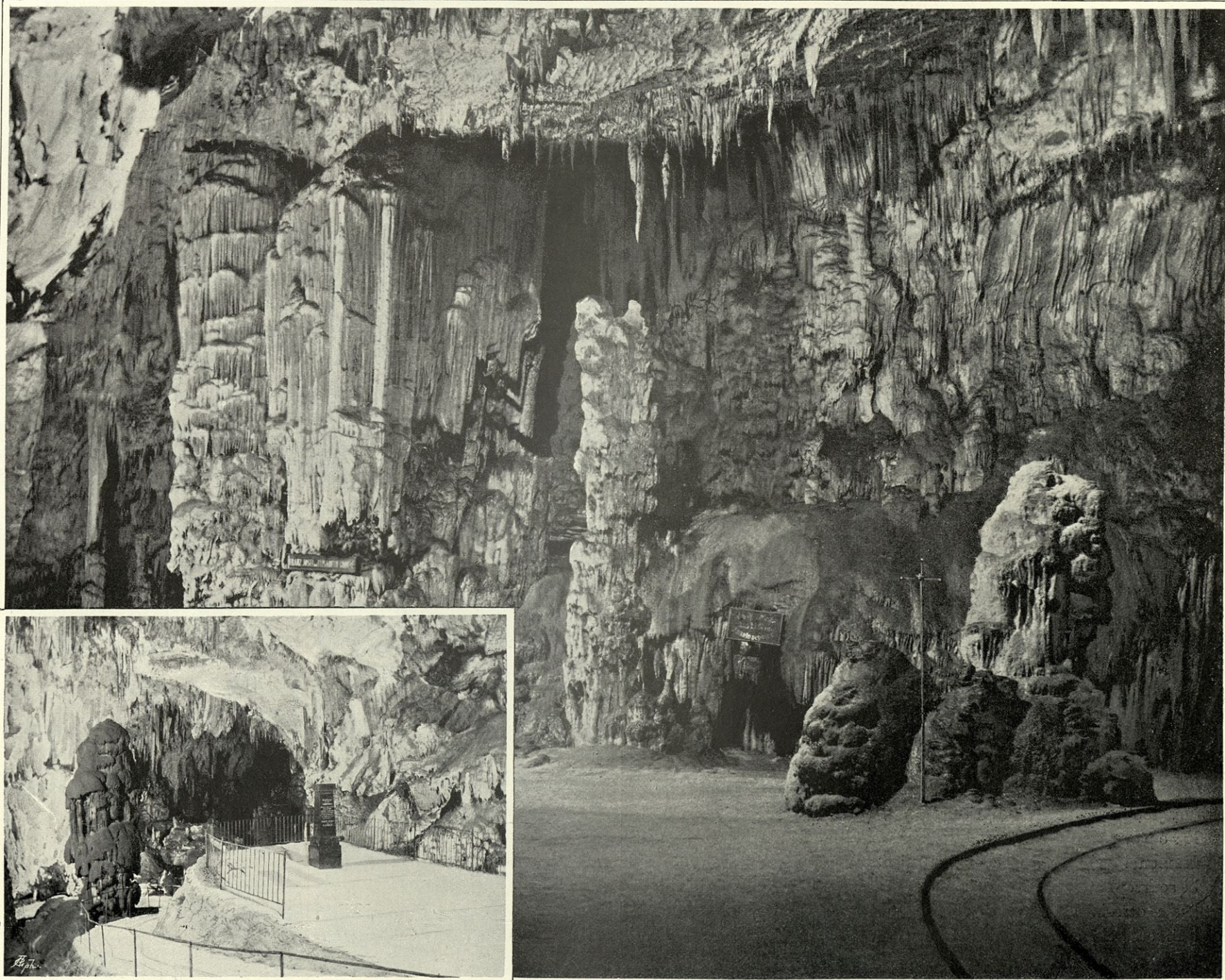
vzklika navdušen: »Ali je to vhod v tenarska žrela? So li te jate ptic, ki prhutajo v votline in iz njih, duše, ki letajo v podzemski svet, lahkokrili tropi senc? So li to ptice Proserpine, kraljice podzemske?«

Tik vhoda, na levi strani, je prebita pečina; še enkrat zagledaš tu v somraku v votlino drevečo vodo in še enkrat začuješ nje vršenje, potem pa polagoma čim dalje bolj mineva bobnenje, ter se razgrne okoli in okoli slovesna tišina. »Kod hodimo« — vzklika dalje pisatelj — »po stezah noči in skozi grozote zamrlega življenja? So te stene zgrajene iz severnega ledu, ali so sezidane s sivim apnom iz raztolčenih kosti? Se je tu združila večnost s smrtjo ali samo noč s tihoto? — Ne, saj nam zamolklo buči na uho, ko stopamo s tresočimi nogami navzdol. Vedno nižje gremo, in vedno glasneje buči globina. Tu je kraljestvo Avernov! Ali čujete, kako se Flegeton vali črez skaline? Ali vidite plamenice, ki jih vihte Erinije? Ali slišite, kako sičejo iz brezna njih kače? — Iskre prše v črno brezno noči; to so zvezde Erebove, tako so nekoč plula solnca v groznem metežu. — Na levi in desni vrši prepad; plamenice svetijo vanj, da bi se tema razvidela. — Zaman! — Oko se ozira po lahnih senčnih podobah, ki vstajajo in ginevajo, uho posluša glasove duhov!«

To je čarobno kraljestvo
večne luči i življenja,
i svetlobe je toržestvo,
i lepota je brezmejna!

Mnoga pa podoba blede
iz molččih teh krdel,
mnog i lik okamenel
blaženo v božanstvo gleda!

(Biserojla.)

Belvedere.

Postojnska jama.

RADOVLJICA.

Na visoki, prostrani planoti ob stoku Save Dolinke in Save Bohinjke se razprostira prijazno starodavno mesto Radovljica s prekrasno okolico. Kamor se oko ozre, se razgrinjajo zelene gore in holmi ter skalnati vrhovi. Proti severu se vzdigujejo široki Stol (2339 m), bujnocvetna Zelenica (1372 m), rudnata Begunjščica (2063 m), z zapadne strani te pozdravlja nebotični Triglav, na južni ti pa mami oči gozdnata Jelovica. Prečarni razgled uživaš kaj zložno z velikega senčnatega vrta v Thurnovi grajščini. — Radovljica se novejši čas lepo razvija, zlasti ob široki, s kostanji obsajeni cesti proti gorenji strani, kjer zgrade vsako leto nove lične hiše in vile. Ob ti cesti je začela država zidati tudi novo sodno poslopje. Pa ne le v stavbenskem oziru napreduje mesto, tudi v prosvetnem dela čast gorenjski stani. Sosebno za procvit slovenske turisticke je postala Radovljica velevažna postojanka, kar so se začeli meščani zanimati za to imenitno panogo narodnega gospodarstva. Čvrsto deluje v tem pogledu tamkajšnja podružnica Slov. plan. društva, ki jo vodi razboriti in požrtvovalni Hugon Roblek, dika mladega gorenjskega zaroda

Iz Radovljice imaš najlepše izlete v divno okolico. Odtod jo gotovo mahneš v Vrbo, rojstni kraj našega pesnika Franceta Prešerna, ki se je rodil ondukaj dne 3. grudna 1800. l., kakor kaže spominska plošča na rojstni hiši njegovi na levi strani ceste. Nedaleč od Vrbe ti je Žirovnica, kjer je zagledal luč sveta Prešernov učitelj in prijatelj Matija Čop, velikan učenosti. Uro hoda od mesta, nad Lipnico, je »Častitljiva jama«, v kateri so v starini pele rojenice. Okrog nje cvete vse polno gorskega sleča ali pljuvanca (rhododendron hirsutum). Tu se nahaja tudi zanimivi brezočesni hrošč.

Pa tudi v starodavne obrtne kraje te vodijo poti iz Radovljice. Ob zeleni Jelovici prideš v Kamno Gorico in Kropo, kjer so nekdanj kovali žreblje, a dandanes so opustili Kamenci in Kropenci žrebljarstvo in se poprijeli novih obrtov, ki se krepko razvijajo z deželno in državno pomočjo. Da sta se oba kraja otresla starikavosti, za to ima največ zaslug veliki domoljub cesarski svetnik Ivan Murnik, rojen Radovljčan. — Proti

severu leži Tržič ob državni cesti, ki drži črez Ljubelj na Koroško. Tržič je živahen obrtoven kraj. Zlasti cveteta ondi strojarstvo in črevljarstvo; imenitna je predilnica, pa tudi železarstvo je jako znamenito. Spomina je vredno, da je sloveči zgodovinar in kraje-pisec Valvazor zasnoval že v XVII. stoletju duhovit načrt, kako bi od kranjske strani prekopali Ljubelj in po tem prekoku zvezali Kranjsko s Koroško. Ta zasnitek priča, kako zelo je bil naš učenjak tehnično izobražen in praktičen. Žal, da je preprečila valevažno namero kuga, ki je tedaj razsajala. Valvazor si je izgovoril za načrt, če bi ga bila država izvedla, mitnino ob prekoku. — Tržiški grad je bil v početku tega stoletja last grofa Radeckega, poznejšega slavnega vojskovodje. Pri bližnji Sv. Katarini je Bornov grad, divnokrasko poslopje z velikim zverinjakom.

Slike na listu kažejo veličastno prirodo Julijskih planin, kjer

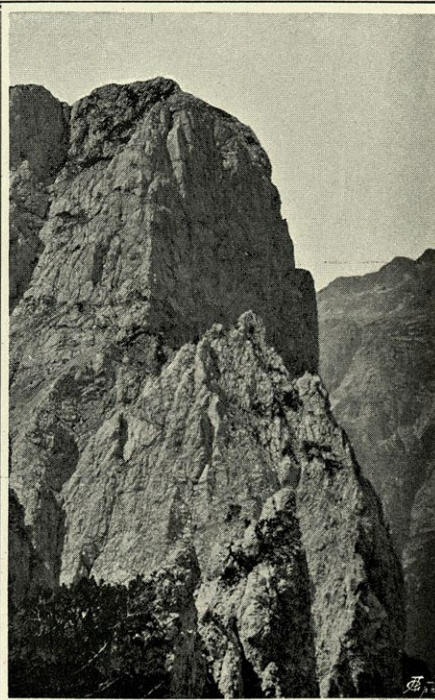
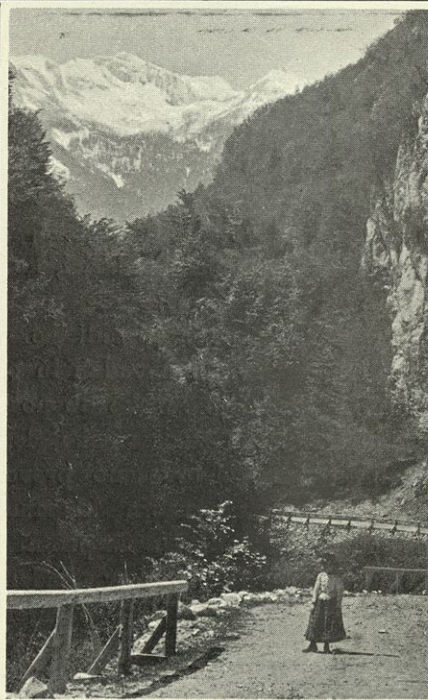
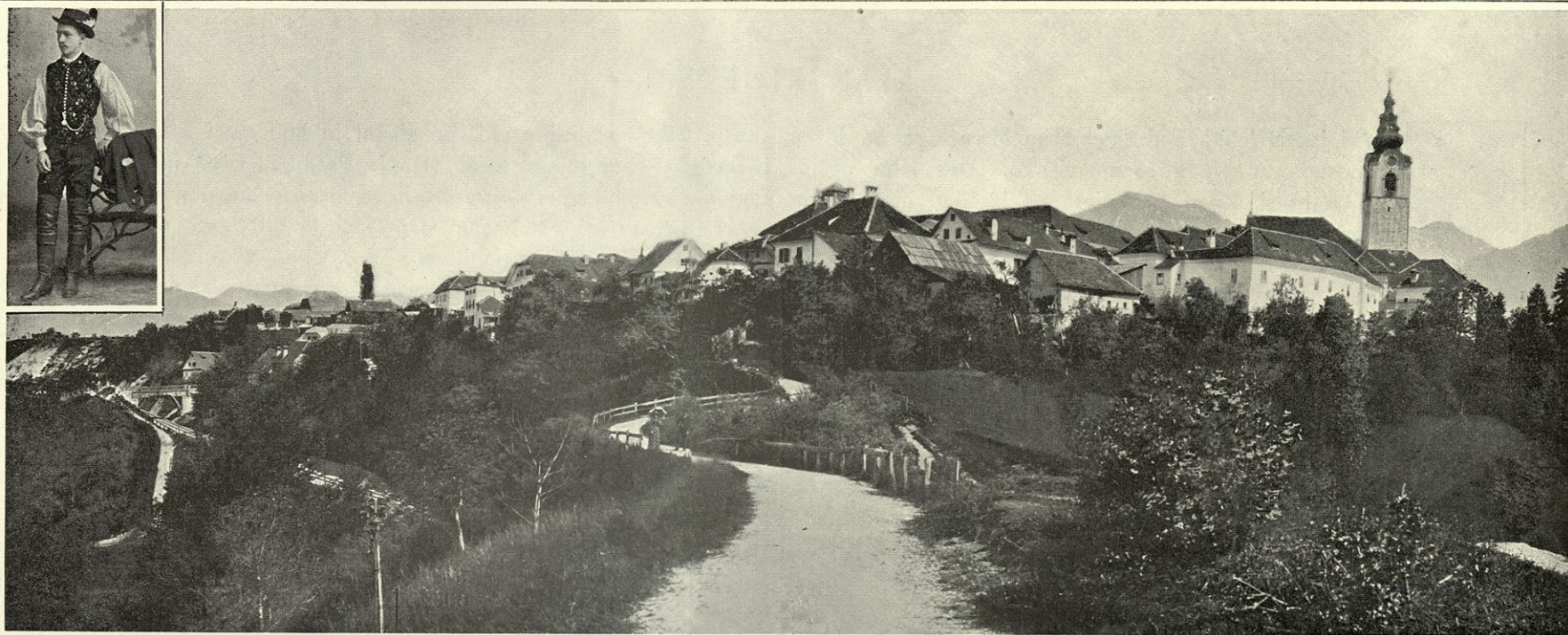
»..... svetla zarja
zlati z rumen'ni žarki glavo trojno
snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja.«

Poleg Triglava, najvišje gore slovenske in slovanske (2864 m), na katere vrhu stoji Aljažev stolp, eno uro pod njim na prijazni Kredarici pa gostoljubna koč Slovenskega planinskega društva, vidiš Črno prst, ki sluje zaradi bogatega in lepega rastlinstva, dalje grmeči slap Savice, kjer je junak Črtomir pred krstom gledal,

»... kak bolj spodaj lena
voda razgraja, kak bregove stresa,
in kak od nje se gore ziblje stena;
kak skale podkopuje in drevesa;
kak do nebes leti nje jeze pena! —«

Slika predočuje tudi vrh Debele peči in romantično skalnato sotesko pri Bohinjski Beli.

Vso skupino oživlja zal kmetiški fant v visokih škornjih z zvihi, z lepo zakrojenim žametastim oprsnikom z debelimi gumbi in z debelo srebrno verižico, s svetlobelimi rokavi in z okroglim črnim klobukom, za katerim so pripeti krivci.

Gorenjska noša.
Slap Savice.

Pot v Srednjo vas.

Radovljica

Soteska pri Bohinjski Beli.

Debela Peč.

KLANŠKI JEZERI.

Klanški jezeri ležita pod skalovitim Mangartom, ki se ponosno vzpenja 2678 m visoko. Dve silni pečini ločita jezeri, ki se odlikujeta po izredno bistri, toda temni vodi. Ta temnost baje prihaja od košatih gozdičev na dnu jezer. Čaroben je pogled na ti gorski jezeri zlasti tedaj, kadar ju z zlatimi žarki obseva zahajajoče solnce; sijajni prizor ti nikdar ne izgine iz spomina. Pokojni nepozabni cesarjevič nadvojvoda Rudolf si je ogledal jezeri dne 8. julija 1873. leta. V ta spomin so postavili na brežinici ob zdolenjem jezeru cesarjeviča Rudolfa kočo. S pečine, ki se zove Rudolfova skala, vidiš na obe jezeri. Gorenjski Dolinci imenujejo tisti del Fužin (nemški: Weissenfels), od koder drži najbližja pot do jezer, Klanec in odtočnici obeh pravijo Klanški potok, odtod tudi ime Klanški jezeri. — Od zgorenjega jezera, od katerega se prekrasna dolina razteza pod Travniki proti Mangartu, ni daleč na Ponco.

Kdor se nastani za poletensko dobo v bližnjih Ratečah, prijaznem trgu ob gorenjski železnici, si lahko vsak čas naslaja oči in dušo ob divnih jezerih. Na izbero pa mu je tudi obilo izletov po dolini, o kateri je zapisal sloveči angleški prirodoslovec in turist Humphry David dne 8. avgusta 1827. l. Pod Korenom naslednje besede v svoj popotni dnevnik: »Dolina od Ljubljane dopod Korena (pri Krajnski gori) se mi zdi najlepša, kar sem jih videl v Evropi. Razgled od Beljaka dalje po dolini je krasen. Na gorenjo stran se pokažejo zdaj pa zdaj sneženi gorski grebeni; toda šele, ko se obrne pot bolj navzdol, ti razgrnejo gore vse svoje veličastvo. Njih oblika je plemenita, njih barvnost mnogovrstna; najvišji vrhovi so zaodeti z blestečim snegom, in zdi se ti, da se tičejo neba; pod njimi pa se razprostira srednje gozdnato gorovje in lepe, zelene globoke doline. Zares, ne poznam lepšega, vzvišenejšega pogleda nego na te Kranjske planine, in ni jih lepših rek, nego sta iz njih izvirajoča Sava in Soča.«

Komaj četrt ure od Rateč se pričinja pot v prelepo dolino Planico do izvirka Save Dolinke. Pot vodi pod Visoko Ponco (Poldnico) na eni in pod Ciprnikom na drugi strani črez bujne senožeti »slatine«, in v poldrugi uri dospeš do sirarske koče na prostrani trati, kjer se lahko odpočiješ in pokrepčaš z mlekom ali

skuto. Odtod skoraj prideš po zložni in lepi stezi k izviru. Krog in krog se vzdigujejo sami vršaci: Prednja, Srednja in Zadnja Ponca, strmi Jalovec, Mojstróka, in se bleste zelene planine. Pod tabo pa vrši in se peni v šumečem slapu izvirek 1.0 m globoko v dolino. Bistri vodi, ki v Planici ponikne v prod, v tako zvanih Podkorenskih bazarjih pa zopet prodere na svetlo, pravijo domačini Nadiža.

Kranjska gora, ki je po svoji naravni legi letovišče prve vrste, je tudi jako ugodna postojanka za najkrasnejše in najzanimivejše izlete. Tik za trgov se preliva ljubko jezero, 7 do 8 orali obsežno in 12 m globoko. Obronke mu kitijo sleč in košati smrekovi gozdi. Barva jezeru je kristalno čista in lepo višnjeva. V njem si ogledujejo skalnate vrhove obližnje gore: Prisojnik, Razor, Mojstróka, Vitranec, Črni vrh, Rušica, Vršec in drugi. Tik pred jezerom se stekata Mala in Velika Pišenca, ki spominjata na Vintgar pri Bledu.

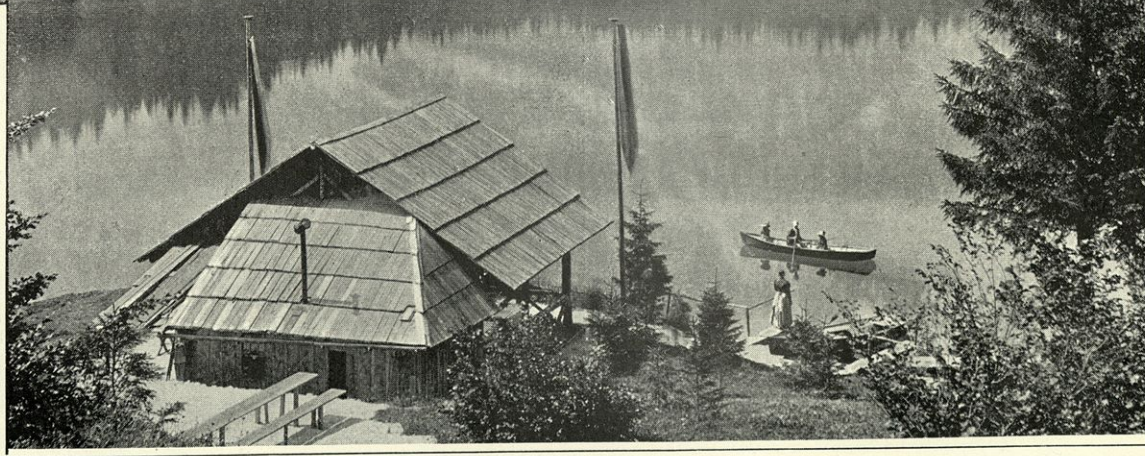
Najvažnejša in najimenitnejša postojanka v gorenjski dolini pa je Dovje z Mojstrano, od koder spejejo domači in tuji turisti skozi tri doline: Kot, Krmo in Vrata na veličastni Triglav. V Vratih grmi in bobni sloveči slap Peričnik, dve uri dalje od njega v koncu doline pa te vabi pod gostoljubno streho prijazna Aljaževa koča, stoječa na širni zeleni planjavi, ki jo obkrožujejo sami gorski velikani. Na Dovjem pa stoluje zavetnik vseh turistov, mož svetovne slave, župnik Jakob Aljaž, čigar ime bode slovelo, dokler bo Triglav stal. Njegovega veleuma proizvodi so razgledni stolp vrhu Triglava, Staničevo zavetišče pod vrhom, koča in kapela na Kredarici, koča v Vratih ter druge naprave in osnove v korist turistom.

Kakor narava je tudi gorenjsko ljudstvo lepo in ponosno ter trdno v svojih navadah in običajih. Kakor kaže podoba na desni, se oblačijo ženske ob posebnih prilikah še precej po stari šegi. Glavo jim krasi visoka, lepo zaobočena in nagubana bela avba s tesno, zlatovezeno prevozno, oprsje pokriva pisana ruta, ob pasu se kroži srebrn sklepanek, pod njim pa zastira krilo širok svilen predpasnik. Na nasprotni levi strani vidiš postavnega moža. Opravljen je tako, kakor mladenič na prednjem listu, črez oprsni in bele rokave pa ima ogrnjen lep, praznji »jopič« in v roki drži velik pisan dežnik.

CARNIOLA

Gorenjec

Klanško jezero.

Gorenjka.

A. HEYER 92

KRANJ.

Na strmi pečini, katere vznožje oplakuje bistra Sava, stoji sivi Kranj, nekdanje glavno mesto dežele. Lega in okolica mesta sta prekrasni: v ozadju se vzdigajo mogočne Alpe, med njimi zeleni Storžič, pred njim pa se razprostira rodovitno sorško polje, o katerem pripoveduje toliko pripovedek, in ki ga je opeval pevec sorškega polja, v Kranju umrli Simon Jenko:

Pozdravljeno bodi,
Sorško polje,
Kjer moji očaci
Vgrobih leže.

Kjer zibel je moja
Stala nekdanj,
Kjer rojstna stoji še
Hiša mi zdaj,

Triglava visoko
Snežno glavo
Še v sinji daljavi
Vidi oko.

Še Sava grmeča
V strugi šumi
Kot leta nekdanja
Liže peči. i. t. d.

V mestu samem je pred vsem znamenita starodavna, v gotškem slogu zidana dekanijška cerkev, ki je bila za sedanjega dekana vlč. g. Mežnarca v prvotnem slogu popravljena, nadalje grad Kieselstein, postavljen l. 1262. in več drugih starinskih poslopij.

Iz novejšje dobe bi bilo posebno omeniti novo gimnazijsko poslopje, katero je meščanstvo zgradilo z izrednimi žrtvami, samo da si zopet pridobi odvzeto mu šolo, mestni vodnjak, drevored Franca Jožefa in pa železni most čez Kokro, ki v globoki skalnati strugi pripodi svoje zeleno valovje izmej Alp ter se pri Kranju izliva v Savo.

Kranj je središče Gorenjske v vseh ozirih. Živahna trgovina in precej razvita obrt — omenjam samo Mayrovo pivovarno in pa daleč izven deželnih mej znani Majdičev mlin ob Savi — pripomogla sta meščanstvu do precejšnjega blagostanja in s tem vzbudila v njem znani »Kranjski ponos«; društva: Sokol, Čitalnica, Bralno društvo i. dr. ter šole, vzlasti krepko razvijajoča se gimnazija, ki se spopolnjuje vsako leto z jednim razredom do velike gimnazije, pa nudijo meščanstvu in mladini dovolj prilike za duševno in telesno izobrazbo.

Kranj je vsem Slovencem osobito mil in drag, ker na ondotnem pokopališču smrtno spanje spita dva odlična slov. lirika: Dr. France Prešern in Simon Jenko, ki sta oba zadnja leta svojega nemirnega življenja tu preživela, prvi kot samostojen advokat, drugi kot advokatski koncipijent. Hvaležni narod jima je postavil primerna nagrobna spomenika in s hvalevredno pijeteto skrbi, da sta grobova vedno dostojno ohranjena in na Vseh Svetih dan primerno odičena.

V bližnji okolici Kranja je velika vas Stražišče, ki je uže iz davnih časov na glasu po svojem sitarstvu in drugih izdelkih iz konjske žime. Na desni strani Save se vzdiguje po svojem razgledu sloveča Šmarjetna gora s Cofiščem na vrhu, nekoliko dalje pa je znana božja pot na hribu sv. Jošta, odkoder uživaš čudovit razgled, posebno na Triglavsko skupino in pa Kamniške Grintavce.

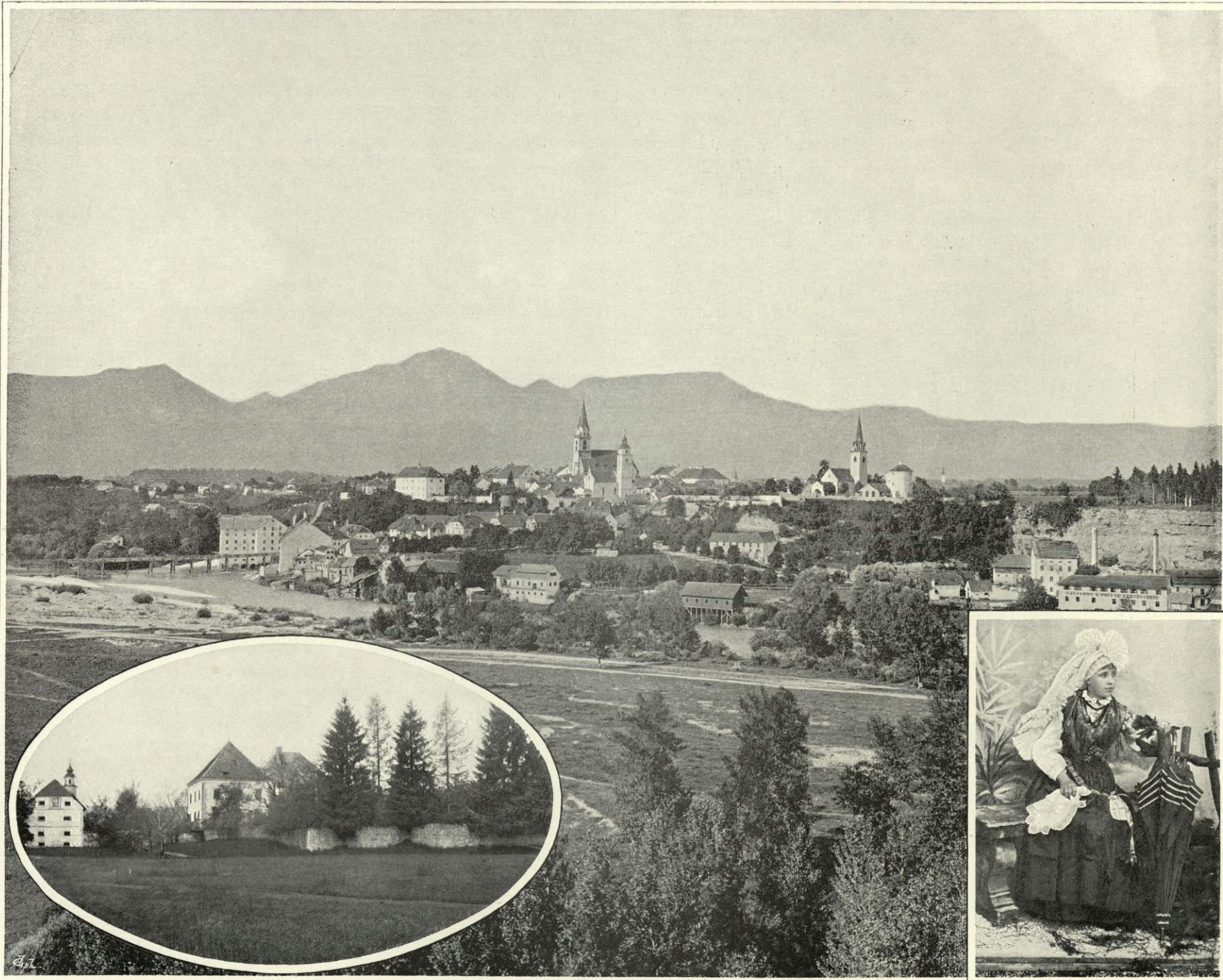
Nedaleč proti jugo-zapadu stoji gradič Ehrenau. (Ajmanov grad); sedaj lastnina deželnega glavarja kranjskega Otona pl. Detele. Bil je nekdanj v posesti baronov Lampfrizhaimov, in uže Valvasor ga omenja ter hvali, da stoji na ravnem polju in z lepim razgledom.

Nekoliko dalje ob šumeči Sori stoji staro mesto Škofja Loka (od l. 974. do 1809. v posesti škofov Brižinskih). Stari grad na hribu, gotška župnijska cerkev, uršulinski in kapucinski samostan, in razna druga poslopja davajo mestu starinsko lice, da si se more Škofja Loka ponášati, da je bila prvo mesto na Kranjskem, ki je imelo najmodernejšo, namreč električno razsvetljavo. Tamošnji tovarnar Krener jo je uvedel najprej v svoji tovarni za sukno in potem tudi mestu pod ugodnimi pogoji ponudil priliko da se ž njo okoristi.

V bližini mesta je Stara Loka z gradom umrlega deželnosodnega svetnika vit. pl. Strahla, v katerem so znamenite zbirke slik in drugih umetnin. Kako pičlo uro od tod je stara gotška cerkev v Crngrobu, skrasnim stebriščem in lepimi slikami »Kremser Schmidta«.

Značilno za narodno obleko, ki jo nosi ženstvo v tem delu Gorenjske notri do Šiške, je takozvana »peča«, širok svilnati predpasnik, ponajveč temne barve in srebrn ali zlat, često zelo umetno izdelan pas (sklepanec).

CARNIOLA

Ajmanov grad.

Kranj.

Ženska iz Loške okolice.

POGOZDOVANJE KRASA.

Kamenito morje je bil Kras do leta 1876., a sedaj ga preprezajo že po velikih predelih zeleni gozdovi. Država je zasadila po navedenem letu 1390 hektarjev ali 2417 orali prej pustega sveta z 21,022.380 iglastimi sadikami, ki so zrasle v največji državni gozdni drevesnici v Ljubljani. Izmed teh sadik je bilo 20,362.680 borovcev, 249.000 hojk, 261.000 smrek in 149.700 jelk. Te nasade, ki so v največjo korist stoletja zapuščenim krajem, vodi z vso vnemo višji gozdarski svetnik V. Goll. Lep vzgled pogozdovanja Krasa vidi popotnik z železnične postaje v Št. Petru. Odtod lahko zre na bližnjo goro Osojnico, ki je že vsa zarasla s krasnimi gozdovi. Zamete, ki so bili prejšnje čase toliko škodljivi, odvrčajo ondotni zasajeni gozdovi že znatno.

Sijajni uspehi, ki so se doslej dosegli na ta način za narodno gospodarstvo in narodno blaginjo, in pa vidni posledki, ki jih bode imelo pogozdovanje Krasa, sami ob sebi odpravljajo tudi najmanjši dvom, da ne bi se vrlo posrečilo preimenitno delo, ter prepričajo že sedanji rod kraških prebivalcev in vse naslednje rodove vedno bolj in bolj trdno in živo, kako koristno in blagodejno je to veliko gospodarsko delo. Kraševci, ki imajo največ opravka pri pogozdovanju, uživajo že sedaj trud svojih rok. Zlati sad, ki ga rode nasadi in ki bo segal daleč čez meje kraških pokrajin, bodo uživali ne le posamezni gospodarji po teh pokrajinah, ampak tudi sosedi ter vsi prebivalci dežele Kranjske, da, celo stanovniki ob sinji Adriji. Zlasti primorski mesti Trst in Reka, katerih pristanišča so prevažna za mogočno avstroogrsko državo, bosta najprej deležni dobrot, ki bodo izvirale iz drugačnih podnebnih razmer. S hvalo in slavo se bodo potem potomci spominjali, kaj so storili država in dežela pa posamezniki za preslavnega vladanja Njeg. veličanstva cesarja Franca Jožefa I. in pod Njegovim modrim varstvom z združenimi močmi — viribus unitis — da se je srečno začelo in uspešno vršilo pogozdovanje skalovitega Krasa.

C. kr. deželna vlada za Kranjsko je v blagostanskem paviljonu na dunajski cesarski jubilejski razstavi izločila poleg drugih predmetov, ki so kazali trud c. kr. vlade za povzdigo narodne

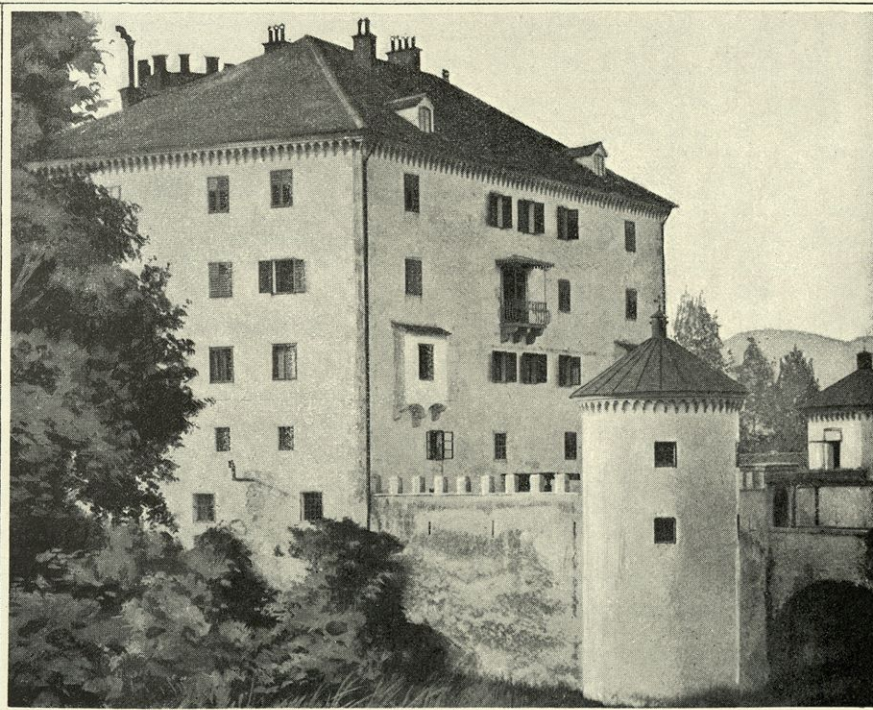
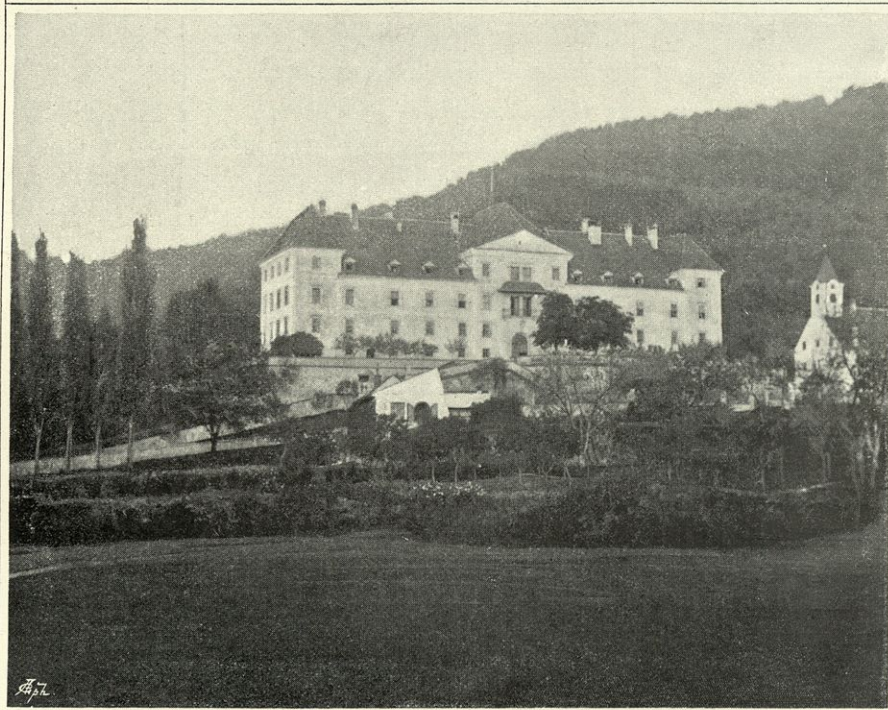
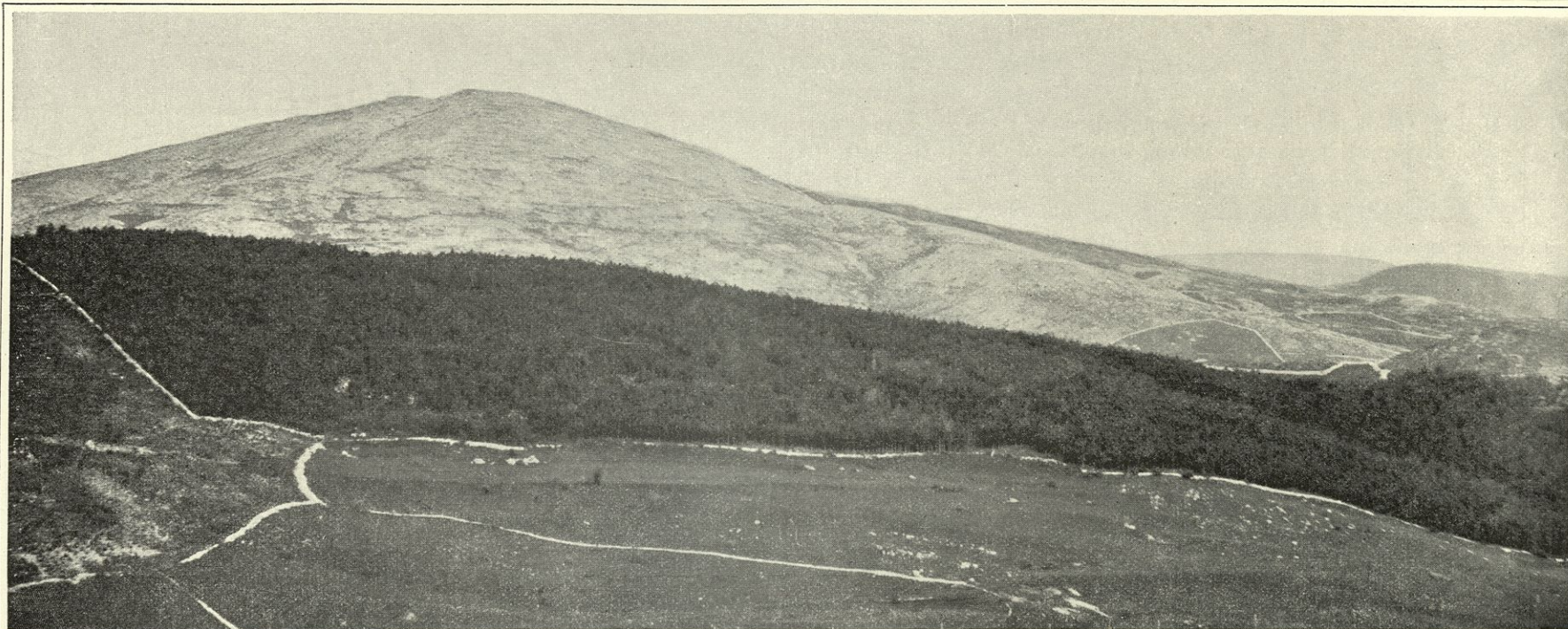
blaginje, tudi zbirko reči, ki so predočevale pogozdovanje Krasa. V ti skupini je bil znamenit stereoskop z izvrstnimi fotograf-skimi slikami o pogozdovanju. Na njih si videl čvrste domače delavce — med njimi tudi zalo Kraševko — kako trudoljubivo opravljajo težavno delo, in zrl z veseljem, kako krasno uspevajo nasadi grofa Ledeburja, barona Kleina in Otona pl. Detele, kranjskega deželnega glavarja. Slikam teh nasadov in pa Krasa okolo Št. Petra je bila priložena tudi spomenica: »Pogozdovanje Krasa na Kranjskem«, ki jo je bil spisal višji gozdarski svetnik V. Goll in izdala pogozdovalna komisija po povodu jubilejske razstave.

Krasni, obsežni gozdovi, ki se raztezajo na Notranjskem po posestvu Šneberske grajščine, ki je last kneza Jurja Schönburga — Waldenburga, in po posestvu Hasberske grajščine, ki je last kneza Hugona Windisch—Graetza, so skrajnji odrastki znova ozeleneloga Krasa. Debeli ti gozdovi so v vsakem oziru najznamenitejši, kar jih je na Kranjskem, kajti v njih bivajo še sedaj medvedi in volkovi. Pogleda vredne so v obeh grajščinah lovske trofeje. Šneberska grajščina je imenitna tudi po srednjeveški zidavi.

K dolinastemu in špiljastemu Krasu spada tudi čudovito Cerkniško jezero blizu železnične postaje na Rakeku. Opeval ga je že Torquato Tasso, a največ o njem pisal Valvazor v četrti knjigi svojega znamenitega dela »Čast vojvodine Kranjske«.

Jezero je dve dobri uri dolgo in eno uro široko. Osemnajst večjih jam je na dnu jezera, skozi katere priteka in odteka voda. Vsaka ima svoje značilno ime, kakor: Mala in Velika Bobnarica, Sitarica, Rešeto, Vodonos, Vretje, Svinjska jama, Velika in Mala Karlovica . . .

Pripovedujejo tudi razne pripovedke o njih, kakor o Karlovem gradu, ki se je pogreznil, o Veliki Karlovici, v katero je po noči zašel in izginil s čolnom vred fant, ki ga je bila izvabila luč nad jamo. Prijetna je vožnja po tem čudnem jezeru, ki mu je dno zdaj sivo, zdaj zeleno, zdaj črno. A koder spomladi krožijo valovi in se veselo igra na tisoče rib, drdrajo po letu vozovi, pastirji pasu živino, lovci zasledujejo dolgouhe zajce, kmet pa kosi sočnato travo in žanje zlato pšenico.

Grad Haasberg pri Planini.

Pogozdovanje Krasa pri Št. Petru.

Schneeberški grad.

SENOZEČE IN PREM.

Kakih 73 kilom. od Ljubljane, na skrajni meji dežele proti primorski strani, na visoki planjavi stoji trg Senožeče. Nekaj višje nad njim vzdiguje se novi grad istega imena in še višje na obraslem hribu pa molé kvišku razvaline starega gradu. Hiše v trgu, kakor sploh na Krasu, imajo uže nekoliko južni značaj, vzlasti se pa razlikujejo od drugih na Kranjskem po svojih nizkih, ploščatih strehah, obloženih s kameni, da jim jih ne odnese silovita burja. Med poslopji so vredne da se omenijo vzlasti čedne hiše rodbine pl. Garzarolijeve, velika pivovarna in starinska cerkev.

Gradova sta lastnina kneza Ludvika Porcije, pri čegar predniku, višjem dvorniku knezu Ferdinandu je l. 1660. dne 2. oktobra prenočeval cesar Leopold I., ko je potoval iz Gorice v Ljubljano, kjer so se mu imeli pokloniti in mu zvestobo priseči kranjski deželni stanovi. Takrat je bilo v gradu še videti nekoliko portretov iz roke Ticijana in drugih slavnih laških mojstrov. V Senožeče prispeješ z dveh strani: z Divaške postaje ob južni železnici po izvrstni državni cesti ali pa iz Postojne čez Razdrto (od tod na goro Nanos kake 3 ure hoda). Na višini pri Razdrtem odpre se ti proti severu lep razgled na podolgasto vipavsko dolino, ta južni raj Kranjske dežele. Strme gore je obrobajo od treh strani ter jo čuvajo mrzle kraške burje, samo na strani proti Gorici je odprta; tej ugodni legi ima vipavska dolina zahvaliti svoje milo podnebje, v katerem dozoreva uže južno sadje in močna vipavska kapljica. Prebivalci tega kraja se odlikujejo po svojem bistrem duhu in narodni zavednosti.

V isti smeri proti Postojini v skalnati votlini stoji grad Predjamski (sedaj lastnina kneza Hugona Windisch-Grätza). Tu se je nekdanj skrival in dolgo časa uspešno branil proti cesarski vojski vitez Erazem Lueger, ki je sem pobegnil, ker je bil na dvoru cesarja Friderika III. umoril grofa Pappenheima in ker so ga bili obdolžili tajnih splotk z Ogrji. Nazadnje ga pa je izdal njegov služabnik, ki je bil sovražnikom označil mesto, kamor naj streljajo iz topov. Od kroglice odkrušeni kos skale je zadel viteza v glavo in ga ubil. — Ob progi južni železnice Št. Peter—Reka, od stacije Kilovče samo po precej širokem jarku

ločena, se razprostira široka gorska planjava s starodavnim gradom na svojem vzhodnem obronku. Tudi ta grad je lastnina kneza Ludvika Porcije in se imenuje po vasi, ki se ob njem razprostira, Prem. Tu je doživel l. 1676. sloveči kranjski zgodovinar Valvasor strahovito nočno nevihto, pri čemer je več nego štiridesetkrat treščilo, kar se mu je zdelo tem groznejše, ker je po svoji navadi spal pri odprtem oknu.

Nedaleč od tam v Prestranku je oddelek c. kr. dvorne žrebčarije. Glavni stan je pa v Lipici, blizu Trsta, in je bil ustanovljen uže leta 1580. Lipičanski konji se posebno odlikujejo po svoji vztrajnosti.

Kraški planici Wille in Počka blizu Prestranka, kjer se vzreja na stotine mladih žrebet, sta kaj prijetni zeleni oazi sredi belega kamenitega morja. Ako jo mahneš od južno-železnične postaje v Prestranku skozi vas Žeje in potem vedno višje, objame te kmalu priroda v vsi svoji veličastni tišini. Na severu-vzhodu Javornik, na vzhodu Trojica in Debela gora, na jugu za drugimi nižjimi hribci kot mogočno ozadje Snežnik, čegar vrhovi po posebno hudih zimah bleste še meseca majnika v sneženem plašču, vsi ti molčeči sosede obrobajo to mično kraško idilo, ki je s svojimi jasno-zelenimi travniki in gozdovi v kaj prijetnem nasprotju s temnimi smrekovimi in jelovimi gozdovi naokrog.

Na zelenih ravninah pa se pasejo črede dve- in triletnih žrebet, ki s svojim živahnim in šegavim ponašanjem popotnika kaj prijetno zabavajo; vrance, sivci, kostanjevci in plavci vse vprek ti mrgoli pred očmi, sedaj stika glave skupaj, sedaj se zopet kot veter razprhne na vse strani, dirja objestno sem ter tje, da mu griva divje vihra v vetru, se kar hipoma ustavi, ter zopet priskače nazaj, radovedno ogleduje popotnika, pa se zopet splaši in naglo kot blisk izgine izpred njega.

Slavni slikarski mojster Hamilton je jeden takov prizor l. 1727. izvrstno posnel v svoji sliki, hranjeni sedaj v k. k. dvornem muzeju, ki je reprodukovana tudi v slavnostni knjigi »Das k. k. Hofgestüt Lippiza« (C. k. dvorna žrebčarija v Lipici), katero je spisal dvorni svetnik Auer po naročilu c. k. dvornega nadkonjarništva na Dunaju.

Senožeče. Stari in novi grad.

Grad pri Premu.

DOLENJSKO. — NOVOMESTO IN KOČEVJE.

Med pogosto nasejanimi mesteci prijazne Dolenjske, sloveče po svojih vinorodnih gorica, po svojih gradovih in gradičih, po svojih, večinoma uže razvaljenih »taborjih« — utrjenih cerkvah — in pa slavne po svojem stoletja trajajočem boju proti zakletemu neprijatelju krščanstva, med temi mesteci, ki se prav radi teh večnih bojov nikdar niso mogla povzdigniti do takega blagostanja kakor mesta na Gorenjskem, sta najbolj znameniti Novomesto in Kočevje. Novomesto je ustanovil l. 1365. vojvoda Rudolf IV. Habsburški, in je sedaj duševno središče vse Dolenjske. Telovadno društvo »Sokol«, Dolenjsko pevsko društvo, v najnovejšem času ustanovljena podružnica »Glasbene Matice«, Čitalnica in druga društva pričajo, da meščanstvo čimdalje bolj hrepeni po izobrazbi; vedno lepše razcvitajoča se velika gimnazija pa skrbi za duševni razvoj dolenjske mladeži.

Po velikanskem železnem mostu čez Krko pridemo naravnost z novomeškega trga v Kandijo in za nekoliko minut na posestvo dežele Kranjske, gradič Grm, kjer je sedaj deželna vinarska, sadjarska in poljedelska šola; tu se učenci praktično in teoretično vadijo v omenjenih strokah s posebnim ozirom na manjša posestva.

Kočevje, jedino mesto stare nemške naselbine, ima jako lepo bodočnost, ker ga obkrožajo velikanski gozdovi in ima v bližini bogat premogokop. V sredi mesta je obširen grad kneza Karla Auersperga, ki se imenuje tudi vojvoda Kočevski, razven tega bilo bi še navesti nižjo gimnazijo in pa strokovno šolo za lesno obrt. Na zapadu mesta vleče se Friedrichsteinsko gorovje z jamo-ledenico in razvalinami gradu, kjer je grof Friderik Celjski preživel krasne dneve svoje romantiške ljubezni z nesrečno Veroniko Deseniško.

Bodočnost, lepšo nego je turobna sedanost, obeta Dolenjski 1893. l. otvorjena Dolenjska železnica, ki se pri Grosupljem razceplja na dve progi, jedna drži do Novega mesta in dalje do Straže, druga v Kočevje. Da se je železnica po silnem moledovanju in, rekel bi, neskončnem čakanju vendar le zgradila, ima poleg dolenjskega rojaka dvornega svetnika g. Šukljeta in pa ekselence barona Schwegla največ zaslug dežela Kranjska, ki

je mogla le z izredno požrtvovalnostjo zadostiti zahtevam, kakoršne je stavila država

Vsa dolžina proge Dolenjske železnice znaša 132.453 km in sicer proge: Ljubljana—Grosuplje—Kočevje 70.851 km in one: Grosuplje—Novomesto—Straža 61.602 km.

Ob prvi leži lepi Čušperški grad in nekoliko v stran Turjak, dedni grad grofov Turjaških, vas Rašica, kjer je bil porojen Primož Trubar, slov. cerkveni reformator in ustanovnik novoslovenskega književnega jezika, grad Ortnek s takozvanim »Peklom«, kjer ima veliko lesno obrt J. Kosler, prijazni trg Ribniški, središče kranjskih izdelovalcev »suhe« in lončene robe in končno mesto Kočevsko s premogokopom Trboveljske družbe.

Ob progi Grosuplje—Novomesto—Straža bilo bi omeniti grad grofa Blagaja, Weissenstein, znan po bogatem arhivu, mesto Višnja gora z gradom kneza Karla Auersperga, grad baronice Codellijeve, po svojih čebelah sloveče Hudo in pa Stiški samostan, znan na samo po Dolenjskem, ampak po pripovedih slovečega romanopisca, tam blizu v Muljavi porojenega Josipa Jurčiča po vsem Slovenskem, nadalje obrtni trg Trebnje z gradom, in kot poslednja postaja Straža, od koder se na vozu v kake pol ure pripelješ v Toplice, ki so vkljub svoji izborni zdravilnosti le še premalo čislane tudi mej domačini.

Iz Novega mesta prijeten izlet v Sotesko, veličasten grad grofa Karla Auersperga in pa na mogočne Gorjance, o katerih nam je slov. pisatelj J. Trdina napisal toliko mičnih pravljič in pripovedij.

Z vrhunca, kjer stoji cerkvice sv. Jere, odpira se ti veličasten razgled, posebno na hrvaško stran.

Po oni progi južne železnice, ki se od Zaloga dalje zvesto drži Savine struge, pripeljemo se v mesto Krško, kjer je l. 1693. umrl slavn kranjski zgodovinar baron Janez Vajkhardt Valvasor, in kjer premnogo del priča o dobrodelnosti tamkaj umrlega Martina Hotschevarja. Ondotna meščanska šola, ki jo je on ustanovil z velikimi denarnimi žrtvami, je žalibog še sedaj jedina na Kranjskem. Plemenito delovanje svojega pokojnega soproga nadaljuje še sedaj tam živeča vdova Josipina Hotschevarjeva.

CARNIOLA

Novomesto.
Kočevje.

J. MEYER 92

Narodni dom

Ljubljana.